

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Nätmobbing

**Om relationen mellan traditionell mobbing och
nätmobbing i grundskolan**

Göran Englund

Uppsats:	15 hp
Program och/eller kurs:	PDA161 HT14
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Ht/2013
Handledare:	Stefan Johansson
Rapport nr:	PDA161:1 HT14

Abstract

Uppsats:	15 hp
Program och/eller kurs:	Magister uppsats i pedagogik
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Ht/2013
Handledare:	Stefan Johansson
Rapport nr:	PDA161:1 HT14
Nyckelord:	Nätmobbing, cyberbullying, mobbing, bullying, faktoranalys, factorial analyses, PCA, kritisk realism, critical realism, grundskolan , årskurs 3-9, student age 10-15 year, skol mobbing, kränkningar, skollagen

---

Abstract:

This study investigates the relation between cyberbullying and traditional bullying (in school). In previous research it has been argued that one should separate cyberbullying and traditional bullying both in definitional and measurements issues. However, in Swedish school, there are no marked differences between the two forms of bullying, teachers are responsible to prevent them both. The research is based on 3925 students in years 3-9 (1950 girls and 1975 boys) in 19 schools in the Gothenburg region and two from the Stockholm region. The students have taken a digital survey at school, regarding both traditional and cyber bullying. The main method used in the study was factor analysis (PCA). Analyses were conducted in SPSS. The results show that items used to represent traditional and cyber bullying load on one and the same factor. The more in-depth questions about cyber bullying shows that the most common experience of cyber bullying is to receive messages that are difficult to interpret. According to those who experience this kind of bullying, the spread of cyber bullying is relatively small and only some people at school know that they are bullied online. Generally, the bullying greatly affects the students' everyday life and they report that they feel unsure and less likely to trust others. To be exposed to bullying can generally be seen as being in a situation where threats and unbalanced power structures occur. Cyber bullying for young people has become traditional and is one indicator of bullying in schools.

Sammanfattning:

Denna studie undersöker relationen mellan nätmobbing och traditionell mobbing (i skolan). I tidigare forskning finns en diskussion om nätmobbing och traditionell mobbing bör skiljas

åt både i definition och vid mätning. I svenska skolor görs det inte någon åtskillnad mellan de olika formerna av mobbing i skolan, skolan har handlingsplikt och åtgärdsskyldighet för att motverka båda. Undersökningen baseras på 3925 elever i årskurs 3-9 (1950 flickor och 1975 pojkar) i 19 skolor från Göteborgskommun och 2 från Stockholmsområdet. Eleverna har i skolan digitalt svarat på en utvidgad självskattnings enkät under vår- och höstterminen 2013. 10 variabler som berör olika former av mobbning, både traditionell och nätmobbning, undersöks. Den huvudsakliga analysmetoden för att studera relationen mellan traditionell och nätmobbning var faktoranalys (PCA) och denna gjordes i programmet SPSS 21.0. Resultatet visar att för de 10 olika formerna av mobbning laddar alla på en och samma faktor. De fördjupade frågorna om nätmobbning som formulerats för studien visar att det vanligaste sättet att uppleva nätmobbning är att få meddelanden som är svåra att tyda avsikten med. Enligt dem som upplever denna form av mobbning, är spridandet av nätmobbningen relativt begränsad och enbart några få på skolan känner till det. Generellt så påverkar mobbning eleven vardagsliv i skolan och eleverna rapporterar att de känner sig osäkra och har svårt att lita på andra. Faktoranalysen visar även att mobbningen (både nätmobbning och traditionell) kan beskrivas som en situation där eleven känner sig hotad. Nätmobbning för elever i grundskolan har blivit traditionell och är en indikator på mobbning i skolan.

Förord

Stort tack till professor Dan Olweus som i ett kort och intensivt samtal i Bergen ledde in på att undersöka relationerna mellan frågorna i Olweusenkäten med en faktoranalys. Tack även för återkoppling på SPSS komponent matriserna.

Stort tack till min handledare Stefan Johansson som med sin skärpa uppmärksammat mig på tvetydigheter både i text och dataanalys.

Stort tack till psykolog Reidar Thyholdt och Olweus International som har försett mig med SPSS filer för denna undersökning.

Stort tack till Zelma Fors för sina kloka kommentarer på delar av min text.

Stort tack till Sofia Berne för att ha lyssnat och kommenterat mina frågeställningar.

Innehållsförteckning

Abstract	1
Abstract:	1
Sammanfattning:	1
Förord	2
Innehållsförteckning	1
Inledning	3
Syfte och problem formulering	5
Övergripande syfte.....	5
Teori och litteratur	6
Forskningens utgångspunkter	6
Samhället och mobbning	7
Kan nätet radikalisera mobbningen?.....	8
Definition av traditionell mobbning	9
Definition av nätmobbning	10
Kränkande behandling	10
Förhållandet mellan kränkning och mobbning	12
Forskning om mobbning	12
Program för att minska mobbning	12
Två teoretiska inriktningar i mobbningsforskningen.....	13
Förklarings nivåer till mobbning	14
Varför utförs mobbning?	15
Brist på självkänsla.....	16
Fel klädstil	17
Social status	17
Moraliskt disengagemang.....	17
Mobbning som ett uttryck för ett strukturellt problem	18
Mobbningens intåg på nätet.....	19
Socialisering på nätet	19
Nätmobbning eller bara mobbning	21
Är nätmobbningen anonym?	21
Omfattning av nätmobbning	22
Etik i undersökningar.....	23
Metod och data	25
Urval	25
Genomförande	26
Översikt av enkätfrågor för faktoranalys	26
Nya frågor som är formulerade för denna studie	27
Analysmetoder	29
Tolkning av faktoranalysens resultat	29

Validitet	30
Etik.....	33
Metoddiskussion	33
Resultat.....	34
Resultat del 1 –faktoranalys.....	34
Analys alla elever i årskurs 3-9.....	35
Analys i olika skolår årskurs 3-6 och årskurs 7-9	36
Analys skillnad pojkar och flickor årskurs 3-9.....	37
Analys skillnader flickor och pojkar årskursvis 3-6 och 7-9	38
Sammanfattning av faktoranalys	39
Mobbning och kränkningar.....	39
Resultat del 2 –fördjupade frågor om nätmobbning	40
Sårats av nätmobbning?.....	40
”Om du har blivit utsatt för nätmobbning under de senaste månaderna, på vilket sätt har det gjorts?”.....	41
Vet de nätmobbade vilka som mobbar dem?	42
Sprids nätmobbningen till andra?	43
Hur har ditt liv förändrats av mobbningen eller nätmobbningen?.....	43
Huvudresultat	44
Diskussion.....	45
Finns det myter om nätmobbning?	45
Att mäta skolmobbning	46
Att tänka på för skolan.....	46
Identitetsbaserad mobbning.....	47
Internetbaserad kommunikation	47
Kränkning eller mobbning.....	48
Referenser.....	49
Bilaga	55
<i>Bilaga 1. Text om nätmobbning.</i>	55
Bilaga 2. Faktornalys SPSS	55
Flickor år 7-9	55

Inledning

Skolan använder numera Internet för att bidra till lärande. IKT (Informations- och Kommunikations Teknik) har gjort att både lärande och kommunikation elever - lärare och elever - elever ser annorlunda ut än för bara ett tiotal år sedan. I en undersökning från USA 2010 (Kowalski, Limber & Agaston, 2012) visade att textmeddelanden (texting) var det övervägande sättet att kommunicera ungdomar emellan. En så stor del som 54 % uppgav att de dagligen hade kontakt med vänner genom textmeddelanden, enbart 34 % uppgav att det skedde ansikte mot ansikte efter skolan. Friends nätrapport (2014) visade att användandet av mobil dator eller surfplatta bland barn och unga mellan 10-16 år där använde fyra av tio mobil, dator eller surfplatta 1-3 timmar per dag, något fler 3-6 timmar per dag. Två av tio använder mobil, dator eller surfplatta mer än 6 timmar per dag. Medan ingen av de tillfrågade ungdomarna använde *aldrig* mobil, dator eller surfplatta.

Hur kommer kommunikationen via internetarenorna (facebook, instagram, minecraft, bloggar, appar m.fl.) att påverka oss, är ett diskuterat ämne. Kanske finns ett nytt framväxande kommunikations beteende. Klein (2012) benämner ett beteende som "fauxting". I ett samhälle där människor är rädda för att framstå som ensamma eller socialt misslyckade finns en oro för att visa sig ensam (avslöja sig som en nörd) i ett personligt möte. Ett personligt möte skulle kunna underminera bilden av personen som socialt attraktiv som ofta kanske visas upp på nätet. Man undviker därför att träffas ansikte mot ansikte. Stråvan efter att se sig själv som en person med bra sociala relationer kan bekräftas på nätet utan man egentligen möts (Klein, 2012). Temat för denna studie är mobbning och att bli utsatt för mobbning är på något sätt att bli utesluten från den formella grupp man är tilldelad (skolklass). I skolan har sedan länge bekymret om mobbning elever emellan varit känt (Larsson,2008). Att ha varit långvarigt utsatt för mobbning i skolan påverkar livskvaliteten genom hela livet och att mobba andra innebär enligt studier en ökad risk för brottsligt beteende senare i livet (Brå, 2012; Arseneault; Maughan & Takizawa, 2014).

Media beskriver nätmobbning som ett nytt växande bekymmer och en form av mobbning som blivit dominerande i skolan. Samtidigt har skollagen under de senaste åren tydligare lagt ett ansvar på skolan att förebygga, utreda och åtgärda händelser av både mobbning och kränkningar även om det sker på nätet (Skolverket, 2012). Barn och elevombudsmannen (BEO) har tagit emot fler och fler anmälningar från elever som menar att de blivit mobbade och kränkta i skolan, framförallt har menar BEO att nätmobbningen ökar

(Sveriges Radio, augusti 2014). Ibland kan man tro att den traditionella mobbningen delvis har försvunnit. En pressad pedagogkår frågar sig om det verkligen är skolans uppgift att ansvara för det som händer och sker mellan elever på Internet. Skolhus, klassrum, klasser, skolscheman är det som vi kan kalla skolstruktur bygger egentligen på en gammal ordning när kommunicerandet mellan elever och med lärare enbart byggde på fysik närvaro (Åkerlund, 2012). Internet skapar nya kommunikationsformer, från klassrummet via internetarenorna till en ständigt kontaktbar elev och har inneburit en ny utmaning för skolan. Elever kan numera bli utsatt på flera sätt än för den traditionella mobbningen, nätmobbningen kan sägas följa eleven ända hem. Resultat från forskning under senare år visar att nätmobbning är en vanlig form av mobbning men inte den vanligaste (Olweus, 2012). Det har under senare år mer diskuterats om nätmobbningen än den traditionella mobbningen. Undersökningar har redovisat vilka internetarenor man blir kränkt och mobbad på (Freinds, 2014) men lite finns forskat på vilken form nätmobbning kan ta sig. Man har framfört att den stora spridningsrisken och att anonymiteten med nätet gör den till ett specifikt ställe. Enskilda fall av tragiska händelser likställs ofta i media med att så är det för alla elever. Man kan fråga sig om det finns mytbildningar kring nätmobbning?

Går det att se om den nyare formen nätmobbningen mer hänger ihop med vissa former av mobbning än andra? Eftersom jag valt att undersöka detta genom enkätstudier så innebär inte det att jag inte lyssnat på både lärare och elever beskrivning av mobbning. Att göra intervjuer innebär att kunna fördjupa frågeställningarna . Men att hitta elever som mobbats och som vill prata med en forskare är inte helt lätt för en kvalitativ studie. Det är genom lärares och studenters berättelser samt ut forsknings litteraturen jag lutat mig när jag formulerade de fördjupande frågor om nätmobbning som finns i studien. Jag ville se hur det är för många elever och inte för ett fåtal individer som vid intervjuer.

Nätmobbning har på nytt satt fokus på begreppet mobbning. Ett begrepp som används både för beteenden bland vuxna, bland barn i skolan eller beteenden syskon emellan. Denna studie fokuserar på utsatthet av skolmobbning med fokus på det som beskrivs som nätmobbning. Syftet för studien är att bättre förstå denna relativt nya form av mobbning, nätmobbningen.

Syfte och problem formulering

Nya arenor för mobbning har vuxit fram i och med nätets tillkomst och ändrat förutsättningarna för mobbning. Om det tidigare för skolan var ett bekymmer med elevers användande av egna mobiltelefoner erhåller nu skolan datorer, smartphones och läsplattor som verktyg. Det är för skolan av stort vikt att detta inte bidrar till en ökning av mobbning och kränkningar. Skolplikten innebär att man inte ska riskera att bli utsatt för kränkande behandling och därför har lagstiftningen skärpts. Tidigare forskning om mobbning har beskrivit likheter och skillnader mellan traditionell mobbning och nätmobbning samt könsskillnader (Beckman, 2012) men inte hur de hänger ihop. Den möjliga anonymiteten i nätmobbningen och oron för att snabbt sprida negativa kommentarer till många har gjort att den får stor uppmärksamhet (medialt). Internetkommunikation är så pass nytt inte bara för skolan så det finns ett stort nyhetsvärde i att beskriva det. Nya utmaningar har kommit för skolan och samhället med nätets gränsöverskridande karaktär. Denna studie hoppas kunna bidra till en översikt och hur de olika formerna av mobbning hänger ihop. Detta har av tidigare forskningen inte specifikt studerats.

Övergripande syfte

Det övergripande syftet med den här studien är att belysa relationen mellan mobbning i skolan och mobbning som sker på nätet för årskurser 3-9. För att belysa denna relation utmejslades en rad forskningsfrågor för de undersökta skolorna:

- Hur ser de inbördes relationerna ut för olika former av mobbning?
- Har formen nätmobbning bildat ett mönster med andra former av mobbning?
- Vilken form av mobbning samvarierar mest med andra former av mobbning i de undersökta skolorna? Hur ser det ut för flickor och pojkar och i de olika stadierna 3-6 och årskurs 7-9? Finns skillnader?
- Hur vanligt är olika former av utsatthet när det redovisas som kränkning och mobbning?
- På vilka olika sätt blir elever nätmobbade?
- Nätmobbningens anonymitet och risken för bred spridning hur uppfattar utsatta elever att det är?
- Hur upplever elever att deras liv förändrats efter att de har mobbats i skolan eller på nätet?
- Hur påverkas mobbade elevers möten med andra i skolan och på nätet?

Teori och litteratur

I den här delen av uppsatsen presenteras tidigare forskning och teorier om traditionell mobbning och mobbning på nätet. Eftersom mycket av forskningen kring mobbning har sin utgångspunkt i mobbning i skolan ger jag en bakgrund till varför samhället (som ansvarig för skolan) har sett det som viktigt att motverka mobbning i skolan och ger exempel på vad som kan bidra till synen på mobbning. Jag beskriver en vanlig definition av mobbning (denna definition av traditionell mobbning är också den som finns i denna undersökning) och en definition av nätmobbning som har använts i Sverige. I svensk skollagstiftning finns det nyare begreppet kränkande behandling och dess förhållande till mobbning diskuteras. Begreppet mobbning har tidigare funnits i skollagen men togs bort 2006 när lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling infördes men mobbning finns definierat i Skolverkets Allmänna Råd (2012). Jag ger en kort översikt forskning om mobbing och nätmobbningens egenskaper diskuteras.

Först beskrivs utgångspunkterna för min uppsats genom kopplingen till den kritiska realismen.

Forskningens utgångspunkter

Kritisk realism har en bas i Brittisk tradition och upphovsmannen är den engelske filosofen Roy Baskar. Den kritiska realismen menar att många gånger så prioriteras frågor kring ”vad vi kan veta hur vi kan veta det” (Alvesson & Sköldberg, 2008. s.107) och blandar därmed ihop vad som existerar med vår kunskap om det. Om vi menar att det viktiga är hur vi får kunskap och sedan sätter likhetstecken med vad detta är så begås vad de kritiska realisterna kallar det epistemiska felslutet. Är sociala relationer som mobbning något som existerar eller bara något som vårt medvetande konstruerar? Kan vi verkligen se mobbning? En utgångspunkt för denna studie är att mobbning existerar och att det går att mäta och då samtidigt få mer kunskap om det. För den kritiska realismen är det centralt att studera vilka mekanismer som gör så att ett fenomen som mobbning uppstår. Kunskap är en social produkt som påverkas från olika håll men mekanismerna finns oberoende av upptäckten. Den kritiska realismen har en ”..en fast övertygelse om det verkliga och möjligheten att bestämma detta” (Alvesson & Sköldberg, 2008. s.109). Eftersom det bedrivits forskning om mobbning de senaste 40 åren så kan det sägas att denna kunskap

har relevans för skolan och för samhället. Min studie lutar sig mot den kritiska realismens då den ser fenomen som bestämbara (mätbara). I skolan har mobbningen delvis förändrats från att vara traditionell till att förmedlas via internetarenor. Den kritiska realismen menar att den sociala verkligheten är långsamt föränderlig (Alvesson & Sköldberg, 2008). Mobbning via nätet eller traditionell mobbning kan ses som en struktur som påverkar individers reaktioner över tid, en generativ mekanism, en negativ spiral (Johansson & Flygare, 2013). Nätet har naturligtvis många positiva sidor men detta är inte fokuset för denna studie.

Den kritiska realismen ”ser makt som en potential skapad av de sociala strukturer inom vilka aktörer verkar” (Bergström & Borèus, 2012). Vem har makt att skapa internetarenor som sedan skolbarn använder för att både kommunicera med skolan och socialisera sig med jämnåriga? Skolan kan ses som en social struktur som är skapad av samhället där barn har skolplikt. Är de enskilda aktörerna (eleverna) ansvariga för hur makten utnyttjas eller ligger ansvaret på samhället som skapat de sociala strukturerna och internetarenorna? Foucault menar att de enskilda aktörernas ansvar bör tonas ner då de sociala strukturerna har makten och det inte är aktörerna som bär ansvaret (Bergström & Borèus, 2012). Kritik av kritisk realism finns och en huvudkritik problematiserar om det egentligen att möjligheten att utgå från den objektiva verkligheten (Alvesson & Sköldberg, 2008). Kan det vara möjligt att bestämma att vissa personer är mobbade och att det är specifika mekanismer som påverkar individerna?

Samhället och mobbning

Skolpliktens krav att barn och unga ska gå i skolan ska inte innebära en risk för att utsättas för mobbning eller nätmobbning. Lagstiftningen kring detta har sedan 2006 skärpts i Sverige och barn och elever har nu möjlighet att kräva ut skadestånd från skolans huvudmän (Skolverket, 2012). Barn – och elevombudsmannen kan driva elever i skadestånds ärenden. Det bör därför vara ett samhällligt intresse att vara uppdaterad om omfattningen och av nya former av mobbning, och hur de visar sig. Den första nationella mätningen av mobbning kom efter att tre tonårspojkar tog sitt liv i början på 1980 -talet i Norge (dessa händelser relaterades till skolmobbning) (Olweus, 1991). En tragisk händelse från Sverige, relaterad till skolmobbning är då Måns Jenninger från Lerum tog sitt liv 2005 när han var tretton år gammal (jenninger.se). Måns hade under flera år utsatts för

mobbing. Den mediala uppmärksamhet som kom efter Måns självmord påverkade starkt den nya skollagen 2006 (Arrenhius & Engström, 2013). Tillsammans med den nya lagstiftningen inrättades som Sverige som första land i världen ett Barn- och elevombud (BEO) (som bl.a. driver elevers rätt till skadestånd vid mobbing).

Händelser i skolan kan påverka landets inställning till mobbing. Skolskjutningar i andra länder som har relaterats till mobbing är exempelvis vid Columbine High School i USA (DN, 2008 24 september). De finska skolskjutningarna 2007 och 2008 har i Finland lett till en nationell satsning på förebyggande antimobbingsprogram, Kiva-programmet som finns i 90 % av de finska skolorna (Kivakoulu.fi). Sverige har inte haft skolskjutningar vilket kan ha påverkat ambitionen att hitta ett nationellt accepterat program mot mobbing.

2013 inträffade en händelse i ett gymnasium som har föranlett Skolverket och Myndigheten för samhällskydd och beredskap att ta fram råd till skolor hur de ska agera vid skolskjutningar (Sveriges Radio, 2013. 19 september), publicerades i juni 2014 (Skolverket, 2014). Totalförsvarets forskningsinstitut meddelade nyligen att försöker skapa ett system för övervakning av sociala medier (textanalyser och bildanalyser) som kan varna om möjliga skolskjutare publicerar uppgifter som kan tänkas förgå reella handlingar (Sveriges Radio, 2014 22 augusti). Händelsen i gymnasieskolan visar att myndigheter i Sverige påverkas av enstaka händelser i landet. Underliggande finns problematiken med mobbing som bör förebyggas (Skolverket, 2014).

Kan nätet radikalisera mobbningen?

I den norska rapporten från 22 junikommissionen (NOU, 2012) som kom efter Utöyaskjutningen görs en översikt av skolskjutningar från olika länder. Rapporten jämför skolskjutningar med terrorhandlingar utförda av enskilda personer. Författarna menar att nätet kan bidra till att ytterligheter förstärker varandra, en radikaliserings drivs fram. Både terrorism och skolskjutningar har under senare år blivit mer spektakulära och Internet har drivit på detta (NOU, 2012). En studie från USA (Kowalski, Limber & Agaston, 2012) fann att barn som varit utsatta för internetkränkningar oftare hade rapporterat att de tagit med sig vapen till skolan under den senaste månaden än elever som inte upplevt internetkränkningar. De negativa effekterna av nätmobbing eller mobbing på individen liknar varandra men vissa former av nätmobbing (bild eller video) kan ha en starkare negativ påverkan på den mobbade (Slonje, Smith & Frisen, 2012). Nätets tillkomst har kanske inte genererat nya mobbningsfall (Olweus, 2012) men gjort att många mobbade

elever blir mer negativt påverkade. Om man nätmobbats kan man tycka att man skulle sluta vara ute på nätet för att på så sätt undgå mobbningen. Men hur elever som nätmobbats väljer att socialisera sig vet vi lite om. Är man mobbad i skolan så har eleven säkert svårigheter att hitta vänner där, men på nätet finns betydligt fler individer än i skolan. Det finns kanske en viss fara en mobbad elev kan söka hämnas och då inspireras av tidigare händelser som väckt uppmärksamhet.

Definition av traditionell mobbning

Forskning om mobbning både i Sverige och internationellt förhåller sig på något sätt till Dan Olweus studier som startade på 1970-talet i Sverige (Rigby, 2008). Olweus definition betraktar mobbning som en del av ett aggressivt beteende men det har några specifika kriterier som skiljer definitionen från våld och generellt aggressivt beteende visar Solberg (2010). Många forskare menar att detta är ett adekvat sätt att definiera mobbning, men kritik finns mot detta sätt att analysera barn och ungas interagerande som aggressivt. Det kan bli ett stigmatiserande av barns sätt att umgås menar Frånberg, & Wrethander (2011).

Den av Olweus framtagna definitionen av mobbning är följande:

”En person är mobbad när han eller hon, upprepade gånger och under en viss tid, blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera andra personer” (Olweus, 1991 sid 4)

Följande kriterier gäller:

1. Det ska handla om negativt/aggressivt beteende (avsiktlig intention).
2. Beteendet upprepas vanligtvis och pågår över en viss tid.
3. Detta sker i en mellanmännisklig relation som präglas av en viss obalans i styrke- eller maktförhållandet mellan utövare och mobbningsutsatt.

Mobbningen kan utföras både indirekt (ryktesspridning, elakt förtal, utnyttjande av maktövertag, manipulerande av vänskaps förhållanden) eller direkt (fysiska attacker, ta eller förstöra saker). Olweus beskriver att mobbning ofta uppstår utan uppenbar provokation från den mobbningsutsatta (Olweus, 2010). Mobbning menar Olweus bör ses som ett övergrepp av en starkare part och inte som en konflikt situation mellan två jämstarka individer. Definitionen beskriver den starkare partens (grupp eller persons) handlingar och maktrelationen i en skolsituation. Det är ”en grundläggande demokratisk rättighet för en elev att kunna känna sig fri och trygg i skolan och slippa bli föremål för övergrepp och förnedrande behandling” (Olweus, 1991, s.36). Samhället bör ansvara för att mobbning inte ska finnas menar Olweus.

Skolverket definierar mobbning som ”en form av kränkande behandling eller trakasserier som innebär en upprepade negativ handling när någon eller några medvetet och med avsikt tillfogar eller försöker tillfoga en annan skada eller obehag” (Skolverket, 2012. s.9). Både Olweus och Skolverkets beskrivning av mobbning tar inte någon speciell hänsyn till nätmobbningen. Eftersom nätmobbningen är så pass ny form av mobbning kan säkert ny forskning komma att ge förändrade förutsättningar för lagstiftningen.

Definition av nätmobbning

En definition av nätmobbning som baseras på Olweus beskrivning av den traditionella mobbningen är: En person är nätmobbad när han eller hon upprepade gånger är utsatt för aggressiva och avsiktliga beteenden på internet eller via mobiltelefon. Personen kan inte försvara sig. Det är inte nätmobbning när retande är gjort på ett vänligt eller lekfullt sätt (Frisen, Berne & Lunde, 2013). Mobbningen får samma kriterier som den traditionella mobbningen med skillnad att det ska ske via teknikens hjälp. Berne beskriver i sin avhandling (2014) att forskning har diskuterat om Olweus definition är relevant att använda på nätmobbning. Intention från förövaren kan bakom en skärm utan ögonkontakt missförstås, enkla skämt eller ironiskt retande kan lätt förstoras upp. Kravet på repetition har också diskuterats i forskningslitteraturen - vad menas med repetition på nätet? Internetarenorna har sin inbyggda lagring och dokumentation som innebär att ett negativt meddelande som sänts en gång kan spridas vidare av andra och den som utsatts kan på så sätt bli utsatt upprepade gånger. Obalans i makt blir mer komplex när det ska definieras på nätet än i ett fysiskt möte i skolan. Om nätmobbningen hör tätt ihop med den traditionella mobbningen kanske det inte behövs en specifik definition utan kanske ska ses som ett uttryck för aggressivitet.

Kränkande behandling

Begreppet kränkande behandling som har införts i skollagen har en liknande definition som mobbning. Skolverket (2012) definierar kränkande behandling som ett uppträdande utan att vara diskriminering enligt diskrimineringslagen, kränker barns eller elevers värdighet. Kränkande behandling innefattar händelser som kan vara enstaka eller upprepade, kriteriet är att det ska kränka en elevs värdighet. Avsikten bakom händelsen behöver inte vara att skada någon (aggressivitet) utan fokus är på om en elevs värdighet kränks. Orsaken till kränkningen kan i linje med detta baseras på ett oförstående, att en elev inte visste att

händelsen kränkte den som drabbades. Eftersom Skolinspektion numera för elevs räkning kan kräva skadestånd (sedan 2006) av skolhuvudman om kränkande behandling/mobbning ägt rum har en stark juridifiering (makten förskjuts till jurister) införts. Om skolan och eleven inte är överens om mobbning har inträffat kan detta numera avgöras i rätten som i Tingsrätten i Göteborg (2011). Det är inte bara forskningen som driver frågan om mobbning utan även våra juridiska representanter och ombudsmän (BEO och Diskrimineringsombudsmannen). För lagstiftningen är inte kriterierna (intention, upprepning och obalans i makt) det centrala utan personen som utsätts definiera upplevelsen av händelsen som kränkande. Skolan ska ha kännedom om händelserna och inte sätta in adekvata åtgärder för skadestånds krav ska drivas. Lite paradoxalt blir då att om vuxna i skolan menar att det har skett mobbning, så kan det bli svårt utreda vidare om den utsatte inte bekräftar att det har funnits kränkningar eller mobbning. Kränkningar används i lagstiftningen som ett samlingsbegrepp för kränkande behandling (som innefattar forskningsbegreppet mobbning), trakasserier och sexuella trakasserier. Diskriminering innebär att ett barn missgynnas av skäl som har samband med diskrimineringsgrunderna kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etniskt tillhörighet, religion eller religionsuppfattning, funktionshinder, sexuelläggning eller ålder. Barn och elever kan i juridisk mening inte diskriminera varandra (Skolverket, 2012).

Kränkande behandling har sitt ursprung i skollagen och inte i forskningen om mobbning. Två begrepp möts, mobbningsbegreppet från forskningen och kränkande behandling från lagstiftningen. Detta har gjort det oklart vad synen på vad mobbning är för skolan som ska vila på vetenskaplig grund men styrs av skollagar. Juridifieringen visar att skolan ska agera (utredningsplikt, åtgärdsskyldighet) när den mobbning upptäcks men är det den vetenskapliga synen eller den juridiska synen som har företräde?

Skolan bör enligt Skolverkets allmänna råd (2012) använda kartläggningar för att hitta kränkande behandling. När en enkätundersökning som frågar om eleven upplevt kränkningar finns det ett bekymmer med att begreppet kan definieras så olika av individerna som svarar på enkäten. Man kan fråga sig om en elev uppfattar händelser på nätet (meddelanden) på samma sätt som i verkliga livet.

Förhållandet mellan kränkning och mobbning

Sedan Skolverkets publicerade boken *Skolan – en arena för mobbning* (Eriksson, Lindberg, Flygare & Daneback, 2002) har i Sverige mycket fokus lagts på att problematisera Olweusdefinitionen av mobbning (Ekerwald & Säfström, 2012; Wrethander Bliding, 2007; Frånberg & Wrethander, 2011). En debatt som delvis menar att forskningen om mobbning har kommit att domineras av ett individualpsykologiskt perspektiv. Forskare har menat att mobbningsbegreppet är för snävt och därför missar många händelser av allvarlig art som inte är upprepade. Kränkingsbegreppet har ett bredare perspektiv och baseras inte bara på individers aggressivitet då elever även kan kränkas (diskrimineras) av skolans organisation. Kränkingsbegreppet kan ändå tyckas ha ett större individperspektiv då eleven själv bör definiera att den kränkts, en mer subjektiv betoning där individuell sårbarhet kan avgöra skillnad på vad som är en kränkning eller inte. Från mobbningsforskning vet man att många elever inte vill berätta om mobbningen de utsatts för (Olweus, 1991; Johanson & Flygare, 2013). Kriterierna för mobbning (avsikten, upprepningen och maktobalansen) kan bidra till att skolpersonal har enklare att avgöra om det är mobbning, oavsett hur den som utsatts definierar det. När kränkningarna blir systematiska (mobbning) blir de synligare, maktspelet visar sig, förövarens och offrets reaktioner och handlingar blir tydligare (Fors, 1994) och då bör skolan kunna upptäcka mobbningen. Mobbningsdefinition fokuserar mer på avsikten och frekvensen i handlingarna hos utföraren, som baseras på maktobalansen. Kränkingsbegreppet fokuserar på den enskilde individens (den utsattes) egen upplevelse vilket gör att anekdotiska berättelser om kränkningar ofta får starkt genomslag i media.

Forskning om mobbning

Program för att minska mobbning

Olweus utvecklade på 1980-talet ett åtgärdsprogram för att minska mobbning riktad till skolan (Olweusprogrammet) vars första utvärdering kom i slutet på 1980-talet. Mobbningsforskaren Christina Salmivalli har senare också tagit fram ett skolprogram mot mobbning, Kiva programmet. Diskussionen om vad som är effektiva sätt att motverka mobbning har sammanblandats med forskning om vad mobbning egentligen är. Detta kom till sin spets i Sverige då Skolverket 2011 presenterade sin utvärdering av metoder mot mobbning. Skolverket rekommenderade inget av programmen som undersöktes

(Olweusprogrammet var ett av åtta program i utvärderingen). Några år tidigare kom Brås rapport (2008) som i sin utvärdering konkluderar att program mot mobbning kan vara effektiva, exempelvis Olweusprogrammet. Olika resultat från utvärderingar har inte gjort det enklare för skolan att motivera sig och ta beslut om hur man ska motverka mobbning och nätmobbning, men Skolverkets utvärdering har säkert mer påverkat skolan än Brås utvärdering. Skolverkets Allmänna Råd (2012) rekommenderar att skolorna tar det bästa ut varje program, det tycks inte spela så stor roll var de kommer ifrån. En analys som behöver problematiseras.

Två teoretiska inriktningar i mobbningsforskningen

Teorier om mobbning växte fram under 1970-talet här i Sverige (Larsson, 2008). Men forskning om mobbning är fortfarande kantad av problem, olika åsikter och många olösta bekymmer (Olweus, 2013). Skolverkets syn på mobbning vill distansera sig från ett det man kallar psykologiskt perspektivet som baseras på individers aggressivitet (avsikt, upprepning, obalans i makt). Mobbning bör ses ur ett perspektiv som visar barns sätt att innesluta och utesluta varandra egentligen är ”nödvändiga inslag i deras relationsarbete” (Skolverket, 2013, s.5). Utvärderarna bakom Skolverkets utvärdering av metoder mot mobbning kommer inte i huvudsak från psykologin (om man tittar i rapportens författar presentationer) utan kommer från sociologi, pedagogik och religionsvetenskap (Skolverket, 2011). Detta urval av forskare kan ha påverkat Skolverkets utvärdering.

Thornberg (2006) beskriver att mobbningsteorierna kan grupperas i en **individ** eller en **gruppriktning**. Denna uppdelning har även beskrivits som paradig 1 (teorier som förklarar mobbning beror på skillnader i personligheter som möts) av och paradig 2 (fokuserar på många olika krafter som finns i skolan och samhället) av Schott & Söndergaard (2014). Uppdelningen av teorierna om mobbning som Thornberg nämner har också sammanblandas med den debatt (som blev efter Skolverkets utvärdering 2011) om program mot mobbning egentligen är effektiva. Denna kritik mot program mot mobbning kan även ses som ett uttryck för en retorik mellan de två teoretiska inriktningarna. Forskare som Skolverket anlitate för sin utvärdering har kritiserat individinriktning i andra publikationer. Exempelvis kom boken *Mobbning – en social konstruktion* ut 2011 där man menar att mobbning är en konstruktion som bör kunna dekonstrueras (Frånberg & Wrethander, 2011). Thornberg har en mer praktiska syn (han tittar på vad som egentligen ingår i Olweusprogrammet) och menar att Olweus-åtgärdsprogram mot mobbning

”spränger ramen för ett individperspektiv, då programmet pekar på att åtgärder måste ske på olika nivåer, både skolnivå, klassnivå och individnivå (Thornberg, 2006. s. 243). De två olika perspektivens (individ eller gruppriktning, paradig 1 eller 2) skygglappar kan innebära ett snävt betraktande av empirin och det finns en fara i att man håller så hårt i sina verktyg och identifierar sig så starkt med sitt undersökningssätt att man riskerar att inte se eventuella faror eller begränsningar (Weick, 2007). I perspektivväxlings finns sprängkraft som det uttrycks av Bolman & Deal (2003) skulle kunna leda fram till förbättrade teorier om varför mobbning utförs och som borde bistå skolan med förståelse och tolkning av händelser elever emellan.

Förklarings nivåer till mobbning

Smith (2014) beskriver i sin översikt av forskningen kring temat mobbning att en stor del av forskarna (”the hard core of research”) enats kring att mobbning kan skiljas från aggressivitet genom de specifika kriterierna, repetition och obalans i makt, vilket liknar Thornbergs beskrivning av individriktningen. Frågor som tycks ha ett stort retoriskt och etiskt värde för de båda inriktningarna är frågor om varför mobbning uppstår och var man ska hitta orsakerna. Är det i normer och strukturer i skolan eller hos individerna man ska söka orsakerna? I grupp eller individriktningen, i paradig 1 eller paradig 2.

Forskningen har tittat på olika faktorer som kan påverka varför elever blir mobbade eller deltar som förstärkare av mobbning. Varför en del elever faktiskt försvarar en utsatt elev och varför några inte alls tycks vara involverade. En rad förklaringsfaktorer listas: Individuella skillnader i temperament och personlighet. Skillnader i hur föräldrar relationen upplevs och förhållanden i syskonskaran. Skillnad i hur relationer kamratgruppen ser ut, kvalitén på vänskap och sociometrisk status i gruppen. Skillnader i olika klassrumsnormer, in-grupp eller ut-grupps attityder (dom och vi attityder), eller utpekande av klassens/gruppens/skolans svarta får, att hitta en alltid hitta en syndabock. Skillnader skolklimat och kvalitén på lärare och elev relationer. Skillnader i områden där man bor eller går i skolan, nivån av våld i området och socioekonomiska förhållanden. Skillnader på samhällsnivå som ekonomiska olikheter, inställning till våld i media och inställningen till mobbning i allmänhet i samhället (Smith, 2014). Skillnader kan också visa sig olika länders inställning till att motverka mobbning.

Om dessa faktorer grupperas kan de tre första nivåerna (a,b,c) betraktas tillhöra den beskrivna individriktningen (paradigm 1) och de fyra sista (d,e,f,g) ses som gruppriktning (paradigm 2).

- a) Individnivå
- b) Familjenivå
- c) Kamratgruppsnivå
- d) Skola/skolklass nivå
- e) Områdesnivå
- f) Samhällsnivå
- g) Nationsnivå

I listan finns inte nätet eller internetarenornas eventuella påverkan med som enskild faktor varför man är involverad i mobbning. Frågan är om forskning framöver kommer att identifiera den som en bidragande faktor. Samtidigt har det framförts att nätmobbningen har samma sociala rötter och funktioner som annan mobbning (Dunkels, 2013).

Varför utförs mobbning?

Slonje (2011) beskriver att mobbarens taktik på individnivå generellt kan betraktas som ”bit där det känns mest” och mobbarens egen vinst och drivkraft skulle vara att få positiv uppmärksamhet från andra elever (i kamratgruppsnivån). Denna uppmärksamhet kan också sökas via nätet. Om mobbaren dessutom negativt kan nå (attackera) både individen och samtidigt en större grupp baserade på stereotyper av särskilda sociala grupper (Smith, 2014), som exempelvis vid mobbning med sexuella förtecken kan kanske en större effekt nås (skolnivå eller högre). Internetarenor erbjuder en plattform där saker snabbt kan spridas. Kan mobbaren hitta stöd i rådande normer (ex. utseende relaterad mobbning eller hur en pojke eller flicka bör uppträda, vad som är normalt eller onormalt) så blir kanske vinsten större för mobbaren. Nätmobbningens möjliga breda spridning skulle kunna öka chansen att fler ser och gillar det som utförs på nätet. Många anekdotiska berättelser, som ofta sprids av media, bekräftar att så är fallet. Man kan fråga sig om varför man vill mobba en annan individ som inte finns i ens sociala sammanhang (dvs. även i det sociala sammanhanget på nätet).

Smith (2014) beskriver i det han kallar identitets -baserad mobbning (mobbning som adresserar en individs hudfärg, ras, religion eller tro, funktionsnedsättning, kön eller köns

identitet) kan användas som en "pretext of bullying behaviors" (Smith, 2014, s.85). Mobbaren kan utnyttja av rådande normer för sin egen aggressivitet. En kompetens att avläsa var den ömmaste punkten finns hos en individ men också i social situation och vilka som är de rådande normerna menar Smith. (2014). Olweus hävdar att lärare som inte stoppar eller inte förstår händelserna bekräftar för gruppen och individen att det är ok att mobba i skolan (1991). Båda Smith och Olweus beskriver mobbning ur ett grupperspektiv. Hur detta grupperspektiv fungerar på nätet är oklart där frågan om åskådarens betydelse för mobbning har diskuterats. Flera forskare menar att elever som mobbar andra kan vara populära, det aggressiva beteendet kombineras ofta med social skicklighet (Olweus, 1991; Gill, 2013, Smith, 2014). I jämförelse med mobbade elever så är elever som mobbar ofta betraktade som populära skriver både Gill (2013) och Smith (2014). Populariteten döljer mobbarens negativa handlingar. I skolan kan ta sig uttryck mobbare väljs av elever i skolan till att bli "kamratstödjare" för att motverka mobbning. Skolor som iscensätter sådana val (utan någon kontrollera negativa maktförhållanden) kan bidra till att mobbningen får fäste i skolans organisation.

Brist på självkänsla

Utförs mobbningen pga. av brist på självkänsla hos individer? Lindwall menar att aggressivitet som automatiskt uttryck för låg självkänsla är en myt. En hög självkänsla kan glida över till ett narcissistiskt sätt att skydda sin självkänsla (Lindwall, 2011) och kan ta sig uttryck i mobbning mot andra. I gruppen av personer med hög självkänsla finns en kategori som är aggressiv skriver Lindwall. Bland dem som mobbar finns det personer med hög självkänsla, självkänslans mörka sidor (Lindwall 2011). Olweus (1991) fann också att mobbare inte hade problem med en låg självkänsla och att yttre avvikelser hos mobbade (annorlunda kläder, glasögon, annan dialekt) inte kunde förklaras som orsak till mobbning utan mer ska ses som en förklaring från mobbarens sida, ett ursäktande till varför mobbningen utförts. Englander (2013) betonar att med internetareornas tillkomst så har fokuset på individen ökat. En person kan alltid återvända till sin positiva bild av sig själv som byggts upp på nätet (självkänsla baserad på nätets bild) men även den utsatte kan återvända till den negativa bild som finns. Många tillfälliga vänner eller ovänner på nätet kan bekräfta denna bild.

Fel klädstil

Thornberg (2010) intervjuade barn om varför de tror att vissa blir mobbade. Barnen berättade att de mobbade var avvikande (Thornberg, 2010). Elever kan beskrivas som avvikande för de inte stämmer överens med rådande normer. Att barn själva kan framföra (tro) att avvikande klädkod (en norm hur man bör klä sig i skolan) kan vara en orsak till mobbning visade sig i fallet Yasmine Tingsrätten i Göteborg (2011). BEO som företrädde eleven Yasmine i tingsrätten ville visa att hon blivit utsatt för långvarig systematiskt mobbning. Göteborgs stad hävdade att mobbning inte ägt rum och skadeståndskravet på drygt 400 000 kr skulle bestridas. Yasmine berättade i Tingsrätten hur hon tillsammans med sin mamma steg upp tidigt om morgonen för att gå igenom sin garderob för att hitta en kombination som inte skulle uppfattas som avvikande. Ord som hade riktats till Yasmine handlade om bl.a. om utseende ”hora, fitta, fetto, äckel, jävla blatte, aful, långben, skyskrapan, långeman” och att ” mamman var ”fake” med sitt blonda hår” (Göteborgs Tingsrätt, 2011, s. 5 ; personliga anteckningar från tingsrätten).

Social status

En teori beskriver att de mobbade ligger längst ner på popularitetsskalan och därför blir avvisade (indirekt mobbning) av andra elever. De vill inte riskera sin status genom att sammanföras med en elev som har låg status. Den sociala statusen i en klass tenderar att vara stabil över tid och vissa individer kan vilja agera aggressivt i syfte att klättra på denna skala (Beckman, 2013). Denna teori bygger på att elever känner varandra väl och har gått i samma klass en tid. I Skolverkets antologi *Kränkningar i skolan* skrivs att social status kan kopplas till sexualitet. Det primära för flickor skulle kunna vara att stärka sin sexuella status för att få tag i de mest attraktiva pojkarna, och ett sådant resonemang stämmer väl överens med vedertagna genusteorier menar Frånberg (2013). Att bli mer sexuellt attraktiv genom att för sin grupp/klass/skola klä sig rätt skulle då vara ett sätt att höja sin sociala status.

Moraliskt disengagemang

Om individer har lätt för att koppla ur sin moral (moraliskt disengagemang) genom att resonera att mobbning bara var på skoj kan detta förklara varför man är med och mobbar andra. Brist på eller urkoppling av moraliskt samvete och en avsaknad av hämningar kan leda till att aggressiva drifter får större utrymme (Gill, 2013). Om ingen ingriper eller försvarar en utsatt elev påverkas situationen negativt. Den som försvarar en mobbad elev

gör först en värdering av sin egen tilltro till makt i den specifika situationen (Thornberg & Jungerts, 2013). Ett av kriterierna för mobbning var obalans i makt vilket gör att maktförhållandet är viktigt för om mobbning kommer att fortsätta eller upphöra. Även elever som ser mobbning på nätet bör värdera om de ska ingripa och stoppa mobbningen. Värderingen av egen tilltro till makt värderas då troligtvis genom att eleverna känner till varandras styrkor och svagheter i skolan. De motiv som finns beskrivna för att nätmobba andra kan vara antingen interna (hämd, inget annat att göra, avundsjuka, prova en ny stil eller ändra känsloriktning) eller externa (inga konsekvenser, ej konfrontation, avvikande uppträdande) motiv (Slonje, Smith & Frisen, 2012). Men hypotesen om att nätmobbning skulle vara ett uttryck för "nördarnas hämd" där de som mobbats traditionellt kan använda internet för att ge igen på förövarna tycks forskningen ha övergivit menar Smith (2012). Detta skulle kunna tyda på att nätmobbningen i huvudsak inte är anonym.

Mobbning som ett uttryck för ett strukturellt problem

Ekerwald & Säfström (2012) ser mobbningen från sitt perspektiv som forskare i sociologi och pedagogik. Mobbningen är ett i samhället strukturellt problem. Skolan behövs för det finns ett behov av ett livslångt lärande då samhället är i ständig förändring. Mobbaren är en bevakare av att ingen sticker ut från denna ordning, en grindvakt. Om mobbning erkändes av samhället skulle nyttan av skolan kunna ifrågasättas (skolplikten innebär för en del mobbning). Den mobbade blir till någonting som inte ska finnas "hon eller han är inkluderad som exkluderad" (Ekerwald & Säfström, 2012 s.179). Ekerwald & Säfström menar att mobbningen har förödande psykologiska konsekvenser för de mobbade men de psykologiska förklaringarna kan inte komma åt mobbningens grundläggande orsaker. Myten om skolan som demokratisk visas då mobbade elever i undersökningen beskriver skolan som plågsam. Införande av nolltolerans mot kränkningar enligt Skolinspektionen innebär att grov plågsam mobbning likställs med enstaka kränkningar. Det blir som att "likställa mord med snatteri" (Ekerwald & Säfström, 2012. s.181). De är kritiska till Skolverkets som i sin utvärdering av program mot mobbning från 2011 vill överge mobbningsbegreppet och förringa dess betydelse bara för att det går att problematisera och kritisera. Begreppets betydelse menar de har ett stort värde för den utsatte som kan känna stöd i skolans och samhällets ansträngningar att motverka mobbningen. Ekerwald & Säfström har i sin analys både ett individperspektiv och ett samhällsperspektiv.

Mobbningens intåg på nätet

Den traditionella mobbningen har ofta delats upp i den direkta mobbningens fysiska del som slag sparkar och knuffar men även direkt verbala attacker och den indirekta mobbningen med ryktesspridning, negativa gester, blickar och utestängning från olika sammanhang. Kowalski, Limber & Agaston (2012) beskriver åtta olika sätt om hur nätmobbning kan utföras, olika kategoriseringar av agerande på nätet. *Flaming* är ett slags elakt användande av vulgärt språk på internetarenor där förövaren medvetet hettar upp språket och lovar eller hotar sedan med att ”det är bäst du ser upp i skolan imorgon. *Harasement* är att skicka elaka och sårande meddelanden. *Denigration* görs genom att baktala någon genom ryktesspridning i olika internetarenor. *Impersonation* genom att framstå som någon annan person och att sända information som gör att offret får problem. *Outing* är när någon avslöjar information (lögner, bilder eller foton) som offret inte vill att andra ska veta om. *Trickery* ett slags bedrägeri som lockar information från någon som sedan läggs ut på nätet. *Exclusion* är att på ett avsiktligt elakt sätt utestänga någon från en onlinegrupp på Internet. *Cyberstalking*, är upprepade och kraftiga kränkningar som inkluderar hot och som skapar rädsla. De beskrivna formerna av nätmobbning liknar beskrivningar av de traditionella formerna av mobbning och kriterierna intention, upprepning och obalans i makt finns som en röd tråd i beskrivningarna. Fokus är på hur mobbningen utförs av mobbaren inte av hur det uppfattas av den utsatte. I flera undersökningar om mobbning i Sverige (Skolverket 2011; Englund 2011; Beckman 2013) presenteras inga specifika former av hur nätmobbning utförs. Friends nätrapport 2013 beskriver sju upplevelser av mobbning (självskattningar): någon har skrivit taskiga saker, jag har fått taskiga sms, taskiga kommentarer, jag har läst obehagliga saker om mig, blivit blockad, känt mig utanför på nätet, någon har laddat upp bild eller film mot min vilja. Att få taskiga sms var i rapporten mest frekventa för flickor och att någon skrivit taskiga saker på nätet det mest frekvent för pojkar. I Friends nätrapport året senare (2014) undersöktes om kränkningen handlade om: utseende, intressen, kläder, funktionshinder, könsöverskridande identitet, kön, religion eller sexuell läggning. I rapporten var kränkningar som baseras på utseende vanligast.

Socialisering på nätet

Barn och ungas behov av socialisering och strävan efter att söka uttryck sker numera inte bara framför tonårsspegeln eller i tonårsrummet. Behovet kan uppstå snabbt framför en skärm i kontakt med andra där eftertänksamhet inte uppmuntras, man tänker inte på den

inbyggda dokumentationen. Med utgångspunkt i ett omfattande datamaterial (från 2007-2012 av barn i 4-8 klass i Köpenhamnsområdet) bestående av teckningar, sms-meddelande, ljudupptagningar och virtuellt fältarbetet på två sociala internetarenor (Arto och Facebook) tar sig socialpsykologen Kofoed (2013) an ett stort material för att försöka förstå ungdomars socialisering via nätet, mobbning finns som en bakomliggande faktor att förhålla sig till. Ett begrepp som går som en röd tråd i materialet är ovisshet (spänningen mellan det som redan finns och det som ännu inte finns). Ovissheten om vem det är som kommunicerar på nätet, ovisshet om det handlar om kränkningar/mobbning eller bara är på skoj och en ovisshet om hur många som ser det som sker. Ovisshet om hur den nya tekniken kan sprida information. Englander (2013) frågade ungdomar hur lång tid de tror det tar för rykte att spridas. Ungdomarna i undersökningen (väl förtrogna med internetarenor) menade att ett rykte bara behövde en halv dag för att spridas till 100 elever. Troligtvis hade det inte gått lika snabbt utan olika internetarenor. Kofoeds beskriver att i den traditionella mobbningen är det själva intensiteten som är avgörande om det blir mobbning eller inte. Intensiteten kan uppfattas av de inblandade när de ser varandra ansikte mot ansikte. En sådan kontakt finns inte i ett sms (chattrum eller bloggtexten) vilket gör att internetarenorna bidrar till svårigheten att uppfatta intensiteten. Här kan man tänka att begreppet ovisshet delvis är en beskrivning av obalans i makt. Finns obalans i makt finns en ovisshet (ett hot) om när den starka parten skall slå till igen. Kofoed kritiserar den traditionella forskningen för att det har etablerats en terminologi som offer och förövare och vill istället tillföra nya begrepp. Hon kritiserar det som Thornberg har kallat individinriktningen. Genom att beskriva både offer och förövare inom begreppet ”rytmer og affektivitet” (Kofoed 2012 s. 169) konstrueras ett paketerat mobbningsbegrepp där fokus inte hamnar på förövare och offer och undviker därmed ett individperspektiv. En rytm beskrivs som förändringar i vilka internetarenor som plötsligt blir populära och hur ofta statusuppdateringar kontrolleras eller de olika sätten att försöka komma in på en internetarena där man blivit utestängd. Dessa rytmer påverkar känslorna. Kofoed vill med begreppet ”affektive rytmer” ge en ny förståelse till de av internetarenorna styrda sociala relationerna. Där är intensiteten i rytmerna (som i hatgrupper på nätet) avgörande och vävs samman med sublimes fall av mobbning som eleven känner till. Kofoed begrepp ger en teori om hur mobbning ser ut på nätet.

Nätmobbing eller bara mobbing

Det finns inom forskningen beskrivningar av vad som specifikt utmärker nätmobbingen: Den är beroende av kunskap hur tekniken kan användas. Huvudsakligen indirekt. Utföraren ser oftast inte den som attackeras. Stor variation och komplexitet i åskådars rollen. Annorlunda och fördröjd ”status-vinst” för mobbaren. Potentiellt oändligt bred publik. Svårigheten att fly från nätmobbingen (Smith, 2014) och en inbyggd dokumentation.

Eftersom överlappningen mellan mobbad i skolan och på nätet är stor ca 85 % (Englund, 2011; Flygare & Johansson, 2013) så vet troligtvis de inblandade om vilket maktförhållanden som finns. Mobbningsdefinitionen krav på upprepning kan problematiseras när det gäller nätet (där en inbyggd upprepning ofta finns) då den utsatte själv kan besöka en förnedrande bloggtext om och om igen. Avsikten bakom handlingen kan vara svår att uttyda för den som utsatts när utföraren finns bakom en dataskärm. Men många argument som används för att beskriva det specifika med nätmobbing går även att hävda att de också gäller för vissa traditionella former av mobbing beskriver Beckman (2013). En elev som är mobbad kan i tanken återvända till mobbningshändelsen många gånger. Avsikten bakom handlingen bör kanske gå att avgöra för en mobbad elev då den ofta förstår vem som ligger bakom handlingen, även om det sker via Internet. I händelser av ryktesspridning finns också en osäkerhet i vem som egentligen startade ryktet och en osäkerhet hur många som känner till det. I det nämnda fallet Yasmine från Göteborgs tingsrätt skrivs att ”Under vårterminen... satte några flickor i klassen ihop en låttext. Det började som en arbetsuppgift under en musiklektion. De färdigställde texten hemma. Flickorna publicerade sedan på fritiden texten på en ungdomssajt ” texten låg ute ett par dagar men trots att Yasmynes namn inte nämndes visste snart många elever om det” (Göteborgs Tingsrätt, s. 15). Anonymitet och osäkerhet om vem som utför mobbingen och möjligheten till bred spridning går som en röd tråd i vad som beskrivs som specifikt för nätmobbing.

Är nätmobbingen anonym?

Medialt har under senare tid uppmärksammas att ”anonyma appar” har blivit ett inslag av nätmobbingen där det inte direkt går att avläsa avsändaren (Göteborgs Posten, 2014, september). Anonymiteten skulle göra det enklare att mobba och kränka och andra. Intentionen, avsikten och obalansen i makt skulle då vara dold i en sådan app men frågan

är om inte avsikten och obalansen i makt fortfarande spelar en avgörande roll för den utsatte (som säkert har sin tolkning av vem det är som mobbar). Nätmobbning är samtidigt kanske den form av mobbning som lättast går bevisas ha inträffat, även om det är delvis är dolt vem som utför den. Det går att "spara" den negativa bloggtexten, sidan eller meddelandet genom att göra en skärmdump och ta ett foto av skärmen (Dunkels 2013; Englander 2013). Nätmobbningen blir till ett bevis för mobbning har inträffat, även om det inte direkt går att avläsa vem som gjort det. I fallet Yasmine från tingsrätten i Göteborg beskrevs i domen att det inte kunde bevisas om ord som "hora" hade riktats till Yasmine i korridoren, men det gick att bevisa att en negativ text legat ute under tre dagar på en internetarena. Denna text användes som bevis i tingsrätten för att mobbning förekommit och att skolan borde haft kännedom om mobbningen (Göteborgs Tingsrätt, 2011). Eftersom nätmobbningen kan vara svårare att få bort kan det innebära att den utsatte känner att den har mindre makt (Slonje; Smith & Frisen, 2012). Internetarenorna kan ge användaren en tro att sidan enbart kan ses av de inloggade. Flera internetarenor kräver numera att användarna använder riktiga namn (facebook) samtidigt som behovet av anonymitet tar sig uttryck i att andra internetarenor försöker erbjuda anonymitet (Snapchat, Kik, Whisper). Intressant är också att den datainsamling som ligger bakom googles annonser och sökningar egentligen baseras på individens egna sökningar, söker du efter vapen en gång är det troligt att du per automatik får detta presenterat på din skärm även vid andra sökningar, webben har blivit personaliserad (Parsier, 2012).

Omfattning av nätmobbning

Det finns skillnader i vad olika studier av nätmobbning har fokuserat på. Några studier har undersökt vilka verktyg som används (mobil telefoner eller Internet) eller vilka specifika sätt att använda internetkommunikation (textmeddelanden, email, websidor eller Instant messaging) eller vilken typ av beteenden som avses (Slonje, Smith & Frisen 2012).

Berne (2014) har analyserat olika studier av nätmobbning och mobbning i Sverige. Hon listar sex olika skolbaserade studier och tre online- och hemmiljöbaserade undersökningar (där kontakt tagits med föräldrar till ungdomar i en viss ålder) om nätmobbning. I de skolbaserade var omfattningen av nätmobbning mellan 1% - 10,6%. De onlinebaserade och hemmiljöbaserade mellan 4 - 45%. Skillnaderna beror på delvis olika referensperioder och gränsdragningar (gränsdragningen vid mobbning med kravet på upprepning) eller

gränsdragning vid kränkning (enstaka händelser). Men skillnader kan även bero på om det finns en beskrivande definition av mobbning och kränkning eller om respondenten själv definierar vad som är mobbning/kränkning menar Berne. Berne listar ingen korrelation mellan traditionell mobbning eller nätmobbning, vilket försvårar analysen. En fråga är om nätmobbning ska mätas med en bredare gränsdragning medan andra formerna av traditionell mobbning ska mätas med en snävare gränsdragning? En annan fråga är nätmobbningen mätas enbart för sig eller tillsammans med andra former av mobbning i skolan? Vid mätningar i skolan av skolan borde det vara av största intresse att man tittar på både traditionell mobbning och nätmobbning samtidigt.

Etik i undersökningar

Eftersom Brås rapport (2012) om inblandning i mobbning som mobbad eller mobbare visar på starka negativa effekter senare i livet så är det viktigt att forskningen i sig själv inte bidrar till att barn får utsättas för mobbning. Olweus tidiga studier från 1970 talet baserades till stor del på lärarskattningar men studier finns även på kombinationer av i huvudsak data från lärare, föräldrar och självskattningar (Solberg, 2010). Föräldrar varit en viktig datakälla för en del studier men även direkta observationer och studier som även använt mikrofoner på elever som så att säga buggats. Skollagens krav på åtgärder när mobbning upptäcks som kom 2006 (Skolverket, 2012) ställer också ett speciellt krav på forskning som bedrivs i svenska skolan. Hur ska forskaren gå tillväga för att utforska detta fenomen? Ett medgivande vid deltagande studier kan påverka resultatet, kommer elever agera annorlunda om det vet att de är satta under lupp av forskare (Smith, 2014). Är till exempel en skolgård en allmän plats så det inte behöver frågas om ett medgivande vid observationer där? En svensk studie (Svahn, 2012) baseras på ett etnografiskt fältarbete i årskurs 5 under ett skolår. Empiriska data utgörs av deltagande observation samt videoinspelning av en speciell kamratgrupp av flickor i klassen. Fokus har varit på social exkludering, ofta refererat till som indirekt mobbning. Mobbning, menar Svahn i avhandlingen, ska ses som en del av barns sociala praktik. Svahn tar avstånd från det hon menar är den traditionella psykologiska förklaringen av mobbning vilken härleds ur individuella skillnader mellan individer (det individriktade spåret, paradigm 1). Istället för att fokusera på barns eventuella brister i personliga egenskaper (mobbning skulle kunna förklaras som en konsekvens av individuella skillnader eller individuella uppväxsfaktorer) vill Svahn med sin avhandling visa på barns olika sociala kompetenser i vardaglig

interaktion. Hon fokuserar inte på individen som utsätts och den påverkan det kan ha på denna. Studiens analyser visar att exkluderingsprocessen (indirekt mobbning) har tre faser: att etablera ett maktförhållande, att integrera utomstående för att förstärka maktförhållandet samt att etablera en fysisk struktur genom spatiala arrangemang och kroppsliga handlingar. Att inkludera andra i de negativa handlingarna är ett vanligt mönster vid mobbning gåt att hitta hos både Svahn och Olweus som båda (från sina olika perspektiv individ och grupp inriktningen) kommer fram till samma sak. Obalans i makt är en viktig ingrediens i mobbning och att mönster i hur andra elever agerar utvecklas över tid. Olweus beskriver ett reaktionsmönster i det han kallar mobbningsringen, där rollbeskrivningar finns från den aktiva mobbaren till den medvetna försvararen (Olweus, 1991). Problematiken med Svahns typ av studie är hon är observerande deltagare, och att detta kan påverka barns agerande. Ur en etisk synvinkel kan det också vara problematiskt att mobbningen dokumenteras (på video) och att ingen ingriper. Skollagen har sedan 2010 ålagt skolan att utan värdering rapportera alla kränkningar till huvudmannen (Skolverket 2012). En fråga är då om forskaren måste avbryta sin forskning för att anmäla det som hänt (och kanske filmats) till rektorn eller om forskaren är bunden till sitt forskningsperspektiv och inte ingriper.

Ett annat underökningssätt som går runt det etiska bekymret med att vara med när mobbning pågår har valts av Thornberg & Jungerts (2013) som genomförde en studie på gymnasieelever som fick svara på en enkät om hur de tidigare varit involverade i mobbningssituationer i grundskolan (eftersom det finns en preskriptionstid på tio år vid mobbning kan man fråga sig om forskaren ska uppmana den utsatte att anmäla skolan). De hittade tre typiska beteenden: man stödjer mobbare, man är passiv eller intar ett aktivt ingripande mot mobbningen. Ett annat sätt som kan vara etiskt diskutabelt är "laboratorieexperiment" (forskaren har dolda avsikter). Nätmobbing gjordes i en onlinegrupp och man ville undersöka hur och om åskådare till nätmobbing agerar för att stoppa mobbningen i ett chattrum. Två personer var lierade med experimentet och en sk. åskådare i chatten kunde läsa när de två (på låtsas) trakasserade varandra. Mycket få av åskådarna ingrep och endast några få ställde upp för den som utsattes (Kowalski, Limber & Agaston, 2012).

Metod och data

Denna studie baseras på data från självskattningsenkäter (Olweusenkäten) där elever i årskurs 3-9 svarar på frågor om temat mobbning. Olweusenkäten har använts systematiskt i skolor i Göteborg sedan 2003, och ett rikt datamaterial finns att tillgå även internationellt. Den huvudsakliga datamängden är således insamlad sedan tidigare. För denna studie har jag dock fått möjlighet att i slutet av enkäten formulera ett antal nya frågor om nätmobbning, och det är också från den datainsamlingsomgången 2013 som jag använt data ifrån. I de följande styckena kommer jag att redogöra för mitt urval.

Urval

Urval i denna undersökning kan beskrivas som ett bekvämlighetsurval (Denscombe, 2009) där forskaren väljer det tillgängliga urvalet. Enkäten som används lades in i Olweus Internationals databas som en ny enkät till vårterminen 2014. Skolor som använde Olweusenkäten kunde då välja att använda sig av Olweusenkätens originalutförande eller den nya enkäten med de nyformulerade frågorna om nätmobbning. Frågorna och den beskrivande texten om nätmobbning (se bilaga) lades till efter den sista frågan i originalenkäten. Information om den nya enkätmallen fanns hos Olweus International men det var upp till enskild skolas administratör att välja vilken enkät som eleverna skulle använda. Då det medialt ex. Skolupploppet i Göteborg (DN, december 2012) har varit mycket fokus på elever och nätet har det säkert påverkat skolorna att använda enkäten med de extra nätmobbningsfrågorna. Elevenkäten genomfördes under vår- och höstterminen 2013. I slutet av 2013 sändes en SPSS fil till mig från Olweus International innehållande de skolor som använt sig av enkäten.

Totalt ingick 21 skolor i årskurs 3-9. Totalt har 3925 elever svarat på enkäten vilket utgör en svarsprocent på 72,7% enligt SPSS. Det externa bortfallet är således drygt 25 %, vilket är en betydande andel, men ligger i nivå med exempelvis Skolverkets utvärdering från 2011 av metoder mot mobbning som hade en svarsprocent på 70% (Skolverket Metodappendix och bilagor till rapport 353, 2011). I denna undersökning finns 19 skolor från Göteborgs kommun och två skolor från Stockholmsområdet. 2543 elever svarade på enkäten under vårterminen och 1382 under höstterminen 2013 (12 skolor svarade under vårterminen och 9 skolor under höstterminen).

Tabell 1. Antal respondenter i undersökningen. Svarsprocent.

Årskurs	Flickor	Pojkar	Total	Total Svarsprocent
Årskurs 3-6	1031	989	2020	73,8% (av 2737)
Årskurs 7-9	919	986	1905	71,6% (av 2662)
Sammanlagt årskurs 3-9	1950	1975	3925	72,7% (av 5399)

Genomförande

Enkäten om mobbning genomfördes som webbenkät i skolan. Specifika anonyma elevlösenord genereras och delas ut av en administratör när eleverna genomför enkäten. Eleverna loggar in via skolans datorer med sitt anonyma lösenord. Eleven får först svara på vilken årskurs den tillhör och om det är en pojke eller flicka som svarar. Stämmer detta i med lösenordet kommer eleven inte vidare i enkäten. Elever kan välja att hoppa över en fråga eller flera frågor. Varje fråga visas var för sig på skärmen och eleven kan klicka sig fram och tillbaka i enkäten och ändra sina svar. Enkäten genomförs under provliknande förhållanden under en kortare period (ofta en vecka) i slutet av terminen. Skolorna har uppmanats att elever som var frånvarande får göra enkäten veckan efteråt.

Översikt av enkätfrågor för faktoranalys

Jag har först använt ett urval av original frågorna i Olweusenkäten och de redovisas i Tabell 1 nedan. I enkäten läser eleven först en beskrivande text om vad mobbning är (och inte är). Tabell 2 redovisar också det faktiska antalet svar på frågorna.

Tabell 2. Varianter (former) av mobbning.

<i>Variabler (de frågor om olika former av mobbning som elever svarar på)</i>	<i>förkortas</i>	<i>svar</i>
<i>1. Jag har blivit hånad, förlöjligad, retad på ett sårande obehagligt sätt</i>	<i>verbalt</i>	<i>N=3865</i>
<i>2. Andra elever har inte låtit mig få vara med, har med vilja utestängd mig från kamraterna eller helt struntat i mig (låtsats som jag inte fanns)</i>	<i>utestängning</i>	<i>N=3852</i>
<i>3. Jag har blivit slagen sparkad, knuffad eller inestängd</i>	<i>fysiskt</i>	<i>N=3865</i>
<i>4. Andra elever har spritt lögn eller falska rykten om mig och försökt få andra att tycka illa om mig</i>	<i>ryktesspridning</i>	<i>N=3852</i>
<i>5. Jag har blivit fräntagen pengar eller fått saker förstörda</i>	<i>fräntagen/förstörd</i>	<i>N=3854</i>
<i>6. Andra elever vill inte vara tillsammans med mig och jag måste gå ensam på rasterna</i>	<i>ensam på rast</i>	<i>N=3848</i>

7.Jag har blivit hotad eller tvingad att göra saker jag inte vill	hotad	N=3830
8.Jag har blivit mobbad med obehagliga ord eller kommentarer om min hudfärg eller invandrarbakgrund	etnicitet	N=3814
9.Jag har blivit mobbad med obehagliga ord, kommentarer eller gester med sexuell innebörd	sexuellt	N=3810
10.Jag har blivit mobbad med obehagliga eller sårande meddelanden, samtal eller annat på mobiltelefon eller internet de senaste månaderna	nät/mobil	N=3812

Svarsalternativen för variant 1-10 är.

1. Det har inte hänt mig de senaste månaderna.
2. Bara någon enstaka gång
3. Två eller tre gånger i månaden
4. Ungefär en gång i veckan
5. Flera gånger i veckan

Elever som har svarat att det har hänt de två tre gånger i månaden eller oftare (svarsalternativ 3,4,5) kategoriseras som **mobbade**. Elever som svarar att det hänt dem *någon enstaka gång* (2) beskrivs här som kränkta.

En forskningsdiskussion om gränsdragning för fråga 10 ”nät/mobil” har handlat om elever som svarat på något av alternativen 2-5 ska kategoriseras som mobbade på grund nätets specifika egenskaper med möjlig inbyggd upprepning. Medan frågorna 1-9 skall ha den vanliga (snävare) gränsdragning (3-5).

Nya frågor som är formulerade för denna studie

Frågor om nätmobbning och en kort text som beskriver vad nätmobbning kan vara har formulerats för denna studie och finns i tillagda slutet av enkäten. Det redovisas här. Eleven läser först beskrivningen av vad som menas med nätmobbning (se bilaga). Svarsalternativen för den första tillagda frågan baserade **inte** på frekvens (hur ofta) som frågorna (1-10) för att kringgå diskussionen om att upprepning blir något annat på nätet än i verkliga livet.

Översikt nya formulerade frågor om nätmobbning

Nya frågor om nätmobbning	svar
Har du blivit utsatt för nätmobbning?	N=3713
På vilket sätt har du nätmobbats?	N=3586
Vet du vem som nätmobbat dig?	N=3515
Hur många känner till att du nätmobbats?	N=3586
Har mobbningen förändrat ditt liv?	N=3586

- **Har du blivit utsatt för nätmobbning under de senaste månaderna?**

Svarsalternativ (ett alternativ kan väljas)

1. Jag har inte blivit utsatt för nätmobbning under de senaste månaderna
2. Ja, jag har blivit utsatt för olika saker på nätet men det var bara på ett snällt, lite lekfullt och vänligt sätt.
3. Ja, jag har blivit utsatt för nätmobbning som sårat mig.
4. Ja, jag har blivit utsatt för nätmobbning som har sårat mig mycket.

- **Om du har blivit utsatt för nätmobbning under de senaste månaderna, på vilket sätt har det gjorts?** Om du inte blivit utsatt gå vidare till nästa fråga.

Denna fråga ses som en översikt av vilka former av nätmobbning som elever upplever.

Svarsalternativ (flera alternativ kan väljas)

1. Någon har sänt meddelanden till mig och jag vet inte om avsikten varit att såra mig.
2. Någon har sänt kränkande och sårande meddelanden.
3. Det har spridits rykten om mig på nätet.
4. Det har gjorts kommentarer om mitt utseende på nätet.
5. Jag har blivit avsiktligt utestängd från sidor eller grupp/er på nätet.
6. Jag har i förtroende berättat saker om mig själv, sänt bilder eller annat till någon som senare spridit det utan min vilja.
7. Någon har stulit mitt lösenord/inloggning.
8. Jag har beskrivits eller kommenterats med sexuella anspelningar.
9. Det har lagts ut bilder eller videoklipp för att såra mig.

- **Om du har blivit utsatt för nätmobbning de senaste månaderna, vet du vem som (huvudsakligen) har gjort detta mot dig?** (ett alternativ kan väljas)

1. Jag har inte blivit utsatt för nätmobbning de senaste månaderna
2. Ja, jag har blivit utsatt för nätmobbning de senaste månaderna och vet inte vem som gjort det.
3. Ja, jag har blivit utsatt för nätmobbning och jag tror jag vet vem som gjort det.
4. Ja, jag har blivit utsatt för nätmobbning och vet att det är någon som går i min skola.
5. Ja, jag har blivit utsatt för nätmobbning de senaste månaderna och jag vet att det är någon som inte går i min skola.

- **Om du har blivit utsatt för nätmobbning under de senaste månaderna, hur många personer känner till det?** (ett alternativ kan väljas).

Svarsalternativ

1. Jag har inte blivit utsatt för nätmobbning de senaste månaderna.
2. Jag tror det är bara jag som vet att jag blivit utsatt för nätmobbning.
3. Det är bara några på nätet som vet att jag blivit utsatt för nätmobbning.
4. Det är bara några på min skola som vet om jag blivit utsatt för nätmobbning.

5. *Det är många på min skola som vet om att jag blivit utsatt för nätmobbning.*
6. *Det är många både i verkliga livet och på nätet som vet att jag blivit utsatt för nätmobbning.*

- ***Om du har blivit utsatt för nätmobbning eller mobbning har ditt liv förändrats på något sätt? Om du inte blivit utsatt för nätmobbning eller mobbning gå vidare (flera alternativ kan väljas)***

1. *Jag känner att jag numera blir lättare osäker eller rädd om någon vill prata med mig när vi möts*
2. *Jag skolkar från skolan och tror det beror på mobbningen*
3. *Jag litar inte på andra lika mycket som jag gjorde förut*
4. *Jag är ibland sömlös om nätterna och tänker på saker mer än jag gjorde förut*
5. *Jag känner mig mer obekvämt nu när jag får meddelanden på mobilen*
6. *Jag känner mig mer obekvämt nu när telefonen eller mobilen ringer*
7. *Jag känner mig mer obekvämt när jag är på Internet eller online i någon grupp*
8. *Jag håller mig mer för mig själv nu än förut*

Analysmetoder

För att studera likheter och skillnader mellan mobbningsvariablerna i (fråga 1-10 i tabell 2.) valdes faktoranalys som analysmetod. Faktoranalys är användbart för att hitta underliggande mönster i samvariationen mellan ett större antal variabler och den kan åstadkomma en slags kategorisering eller sammanfattning av variablerna. Därmed kan en djupare teoretiskt förståelse av materialet nås (Djurfeldt & Barmark, 2009). Det finns enligt Field (2013) ett stort antal exempel ifrån olika vetenskaper (psykometri, ekonomi, biokemi) som använder sig av faktoranalys. Om elever har svarat att de utsatts på flera olika sätt går det då att statistiskt se något mönster i hur elever utsatts? Om nätmobbningsvariabeln skulle bilda en egen faktor med någon av de andra variablerna har de en större samhörighet med varandra än de andra variablerna. Som skulle kunna ligga till grund för ytterligare en dimension av begreppet mobbning. Den form av faktoranalys som använts i SPSS kallas för Principal Component Analysis.

Tolkning av faktoranalysens resultat

Faktoranalysen genererar så kallade faktorladdningar för varje variabel som ingår i analysen. En faktorladdning kan sägas vara sambandet mellan respektive faktor och variabel, och kan tolkas på samma sätt som en korrelation, dvs från -1 till 1. Till skillnad från korrelationsanalys hanterar faktoranalys samvariationen mellan ett stort antal variabler och inte mellan endast två som är brukligt vid korrelation. Faktoranalys syftar inte heller

till att söka beskriva relationer mellan oberoende och beroende variabler som exempelvis regressionsanalys. Visserligen bör variablerna vara positivt korrelerade med varandra vid faktoranalys, men syftet är att kunna rama in ett begrepp med hjälp av en större mängd variabler (Djurfeldt & Barmark, 2009). Därför krävs att de ingående variablerna belyser olika dimensioner eller delar av ett och samma begrepp. Faktoranalysen i SPSS grupperar också variablerna i olika kluster där de variabler som visar samhörighet ingår. Ett lågt värde på faktorladdningar (under 0,4) visar att variabeln inte faller särskilt väl in i något mönster. Även om variabler med låga faktorladdningar laddar på en viss faktor är deras samband med den underliggande faktorn svagt. Ju högre laddning en variabel har desto högre samband har variabeln med den underliggande faktorn (Field, 2013).

Frågornas (1-10) svarsalternativ kodades i SPSS om till en fyrgradig skala för faktoranalysen. Svarsalternativ 4 och 5 slogs ihop. Detta gjordes för att undvika en skevhet i data då det ofta är ett fåtal elever som markerar svarsalternativ 5. Faktoranalys (PCA) gjordes i SPSS på de 10 olika variablerna med inställningen oblique rotation (direct oblim), vilken är den vanligaste rotationsmetoden (Field, 2013). Variablernas faktorladdningar var alla över 0,3 som rekommenderas av bland andra Field (2013). Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) måttet var över det rekommenderade enligt Field (2013). KMO beskriver hur mycket en variabels varians överlappar med de andra variablernas varians och ett gränsvärde bör vara över 0,6 (Field, 2013).

Antalet faktorer bestäms med det så kallade egenvärdet (Eigen values). När egenvärdet överstiger 1, får vi en faktorlösning, dvs. faktorer skapas av de ingående variablerna. Antalet faktorer bestäms härvid av antalet egenvärden över 1. Detta gränsvärde är allmänt vedertaget och kallas också för Kaisers kriterium (Djurfeldt & Barmark, 2009).

Validitet

Faktoranalysen kan vara ett bra redskap i en analys av ett material och kan hjälpa till att konstruera ett förbättrat mätinstrument enligt Djurfeldt & Barmark, (2009) och analysen av mobbningsvariablerna (1-10) bör ses som en del av en validering. En fråga för denna undersökning har varit att undersöka om frågan om eleven blivit mobbad via Internet eller mobiltelefon ingår i begreppet mobbning."För att åstadkomma en acceptabel validitet i mätningen är vi därför ofta tvungna att ställa ett flertal frågor som täcker in olika aspekter

av det vi vill undersöka” (Djurfeldt&Barmark, 2009 s.70 Barmark &).Faktoranalysen har så att säga undersökt hur och om nät/mobil variabeln hör ihop med de andra formerna av mobbning. Det som inte har undersökt med faktoranalys är om de olika formerna nätmobbning, de för denna undersökning formulerade frågorna hänger ihop. Detta hade kunnat vara intressant men då hade svarsalternativen i frågan om hur eleven nätmobbats fått omformulerats till frågor med svarsalternativ hur ofta det skett.

Faktoranalysen baseras på Olweusenkätens originalfrågor. Dessa frågor förgås av en beskrivning mobbning, ett försök att eleverna ska ha samma uppfattning om vad mobbning är. Byström (1998) menar att ett validerat frågeformuläret mäter det man avsett och beskrivningen av mobbning som eleven läser innan den svarar på frågorna om mobbning utgör en sådan grund. Med samma avsikt har även en text formulerats om nät mobbning, för frågorna om nätmobbning i resultat 2. Mätinstrumentet måste vara tillförlitliga (reliabla) och dess precision bidrar till studiens validitet (Byström, 1998). Fel vid mätningen kan uppstå genom att en elevs uppfattning kan variera från ett tillfälle till ett annat. Variation hos individen men också variation i mätsituation som kan vara alltifrån gissningar om frågans innehåll till otillbörlig påverkan vid mättillfället. Mätresultatets tillförlitlighet påverkas av sådana felfaktorer och bör därför räknas med under reliabilitet (Reuterberg). För de nya frågorna om nätmobbning skrevs även en beskrivande text om vad nätmobbning är för att få en mindre individuell betoning på vad nätmobbning kan vara. Man kan fråga sig om samma frågor till en elev i årskurs tre mäter samma sak som för en elev i årskurs nio. Här kan det skilja sig åt beroende på individ och ålder men att den nedre gränsen är satt till årskurs tre innebär att en viss hänsyn är tagen till elevens ålder/mognad. Uppfattar flickor och pojkar frågorna på samma sätt är också en fråga som kan diskuteras. Eftersom Olweusenkäten i originalutförandet har funnits under många år och i ett flertal olika länder (Island, Litauen, Norge, USA, Storbritannien (Smith , 2014) och sedan 2003 i Göteborg, så finns det en stor erfarenhet av hur eleverna svarar på enkäten och som kan jämföras mellan olika år.

Solberg (2010) visar att metodologiska textböcker på olika sätt värderar begreppet validitet. Betoningen på begreppsvaliditet (en process där flera aspekter belyses) tycks nu förtiden vara viktigast medan innehållsvaliditet (ofta att instrumentet var värderat av experter) och kriterierelaterad validitet (mätning av att förutsäga ett kriterium) har blivit mindre viktiga (Wolming, 1998). Wolming beskriver validitetsbegreppets utveckling och menar att det numera innebär även värderingar kopplade till mätningar och konsekvenser

av användandet. Johansson (2013) anser att validitet inte längre ses som en egenskap hos en utvärdering eller bedömning utan också en tolkning och slutledning av bedömningens resultat. Det vill säga att det också är viktigt vad man gör med de resultat som genererats av t.ex. enkätsvaren. Resultatet av svaren i denna undersökning används oftast av skolan för att bjuda in elever och föräldrar till ett samtal om hur mobbning ser ut på skolan och hur den kan stoppas.

Andra omständigheter som kan påverka validiteten i undersökningen är att de nya frågorna om nätmobbning, finns längst bak i enkäten vilket kan leda till att frågorna påverkas av de tidigare ställda frågorna samt att eleverna tröttnar och hoppar över de sista frågorna. Problem som har rapporterats tidigare har varit att elever i årskurs nio där har en del skolor rapporterat att motivationen varit låg då man gjort enkäten sent på vårterminen. Alla skolorna i undersökningen har tidigare gjort enkäten och har därför i möjligaste mån försökt undvika sådana bekymmer. Det har inte till Olweus International eller mig rapporterats några sådana systematiska fel, men elever kan alltid välja att hoppa över frågor de inte tycker är relevanta. Antalet faktiska svar redovisas och visar att alla elever inte svarar på alla frågorna. Det är något färre antal elever som svarat på de nya frågorna än de originalfrågor som användes för faktoranalysen (som ligger förts i enkäten). Detta kan bero på enkättrötthet hos eleven vid genomförandet och påverkar validiteten. Analyserna av dessa nya frågor har som syfte att titta hur nätmobbningen ser inom gruppen nätmobbade inte att mäta frekvensen av nätmobbade. Frekvensen av nätmobbning har studerats tidigare men inte hur eventuellt nätmobbningen kan se ut. Skolorna har använt Olweusenkäten tidigare vilket troligtvis har ökat känsligheten för mobbningsbegreppet hos eleverna. En känslighet som både kan innebära att eleven är mer sensitiv för mobbning men också tvärtom att man inte vill beskriva sig som mobbad menar Smith (2014).

Eftersom det inte gjorts något systematiskt urval för att uppnå ett riksrepresentativt urval så kan man fundera över generaliserbarheten. De flesta skolorna kommer från Göteborgs kommun (19 st. och 2 st. från Stockholmsområdet) men underlaget på 3925 svarande elever är trots allt ganska stort. Huvudsyftet har varit att undersöka relationen mellan nätmobbning och traditionell mobbning och inte om omfattningen av nätmobbning eller de traditionella formerna av mobbning i landet. Att skolorna i undersökningen valt att årligen genomföra olweusenkäten kan bidra till ett mer systematiskt arbete mot mobbning som kan medföra en lägre nivå av mobbning i jämförelse med övriga årskurser 3-9 i landet, men detta har inte undersökts. Det är troligt att eleverna i denna undersökning använder sig av

Internet i samma utsträckning som andra skolor i landet. I denna studie finns skolor som har utbildats i Olweuprogrammet men också skolor som bara genomfört sig av enkäten. Att göra kartläggningar om kränkningar och mobbning bör vara en del av skolans arbete för att förebygga kränkningar och mobbning (Skolverket, 2012). Det finns troligtvis därför en god motivation för skolorna att genomföra enkäterna på ett tillförlitligt sätt.

Etik

Enkäten genomförs anonymt och under provliknande förhållanden. Inget svar kan återkopplas till eleven. Jag anser att de tre etiska principerna för samhällsforskare är uppfylld. Respekt av deltagares rättigheter och värdighet, undvikande av att någon lider skada av medverkan och att arbeta ärligt med respekt för deltagarnas integritet (Denscombe, 2009). Varje skola har frivilligt använt sig av enkäten och varje elev deltar frivilligt. Eleven har också möjligheten att i enkäten klicka sig vidare till nästa fråga och kan avsluta enkäten utan att svara på frågorna om mobbning. Resultaten är anonyma och återkopplas enligt instruktionerna för enkäten aldrig lägre än på årskurs nivå på varje skola för att säkra anonymiteten.

Metoddiskussion

Valet av enkätmetoden baseras på ett bekvämlighetsurval. Valet av metod (självskattningsenkät) beror på känsligheten i frågan om upplevd mobbning, man kan förvänta att det är lättare att svara på en anonym enkät än sitta ansikte mot ansikte framför en forskare. Termen metod som i kvantitativ metod eller kvalitativ metod syftar på vilket tillvägagångssätt en forskare har. Olika sätt att samla in data kan göras med intervju-metod, enkät- metod, observations- metod både hos den kvantitativa eller den kvalitativa metoden (Åsberg, 2001). Åsberg menar att det egentligen handlar om vad för slags kunskap man söker (epistemologiska överväganden) och att det inte är fruktbart att göra någon distinktion mellan kvalitativa eller kvantitativa metoder. Enligt Bryman (2011) finns en strävan hos kvalitativa forskare att tolka människors beteenden i beskrivningar av normer och värderingar som utgår från och beskriver den kultur individerna lever i. Kvantitativa undersökningar kan omfatta studier av mening i form av attitydskalor (Likertskalor) vilka konstrueras i förväg. Dessa "tvingas" sedan på respondenten som kan uppfatta meningen i påståenden eller i svarsalternativen på ett helt annat sätt än forskaren som skrivit frågorna. Respondenten kan bara svara med de alternativ som finns. Men även

en kvalitativ intervju innehåller planering och tänkande som konstrueras i förväg, innan både intervjuare och respondent är på plats. Respondenten kan i situationen som uppstår svara som den tror intervjuaren vill (särskilt vid intervjuer med barn). Respondenten kan också triggas av att den tycker det är intressant att någon vill lyssna på vad den har att säga och därför brer på sin beskrivning. Men gemensamt för kvalitativa och kvantitativa forskare är att de ”söker hantera frågor som rör mening” (Bryman 2011, s.546). Det finns i båda inriktningarna ett intresse för hur människor uppfattar sin värld.

Resultat

Resultat del 1 –faktoranalys

Resultaten av undersökningen delas in i två delar, del 1 baseras på de frågor som finns i olweusenkätens originaldel och resultat 2 på de för denna undersökning formulerade frågorna om nätmobbning. Det huvudsakliga syftet med denna uppsats är att belysa relationen (samvariationen) mellan traditionella former av mobbning och nätmobbning och att närmare granska hur och om den relativt nya variabeln (frågan) om nät/mobilmobbning hör ihop med de andra frågorna om traditionell mobbning. För att göra det använder jag mig av faktoranalys där jag undersöker om det finns flera olika dimensioner inbäddade i begreppet mobbning, såsom jag valt att formulera det. Faktoranalysen baseras på att alla former av mobbning (fråga 1-10 i Tabell 2) där svarsalternativen har omkodats till en 4 gradig skala.

Tabell 3 (årskurs 3-9) visar en analys av där jag använder mig av mobbningsvariablerna 1 till variant 10. Dessa variabler av mobbning som tabell 3 visar är alla indikatorer på begreppen (traditionell)mobbning och nätmobbning. Om det går att empiriskt skilja på dessa två begrepp kommer två eller flera olika dimensioner eller faktorer att utkristallisera sig, vilket skulle visa på att det kan finnas flera underliggande begrepp bland de indikatorer jag använt.

Analys alla elever i årskurs 3-9.

I det första steget gjordes en faktor analys för alla elever i årskurs 3-9. Detta resulterade i en komponent matris (tabell 3) som visar de olika "laddningarna" för varje variabel. KMO= ,927.

Tabell 3.
Alla elever årskurs 3-9

Variabel	Faktor 1
hotad	,742
sexuellt	,727
nät/mobil	,719
verbalt	,711
utestängning	,703
ensam på rast	,698
fysiskt	,694
ryktesspridning	,694
etnicitet	,691
fråntagen/förstörd	,676

Som visas i tabell 3, laddar alla variabler på en och samma faktor (faktor 1) och alla variablerna har ett högt samlat värde. Laddningarna ligger klart över ,4 vilket enligt Fileld (2014) visar att de faller väl in under en faktor. Det betyder att vi för denna grupp av alla elever (både flickor och pojkar) i årskurs 3-9 har en generell faktor "mobbing" (faktor 1) där mobbing på nätet och de traditionella formerna av mobbing förekommer. Den variabel som laddar högst är variabeln **hotad** (hotad eller tvingad att göra saker som jag inte vill) den förklarar 49,8 % av samvariationen enligt SPSS översikt av förklaringsförmåga. Hotad är således den starkaste indikatorn på begreppet mobbing och detta visas i faktorladdningen ,742 – "hotad" har högst samband med den underliggande faktorn "mobbing". Nät/mobil variabeln laddar också relativt högt men faller inte ut som en enskild faktor, tillsammans med någon av de andra variablerna. Nät/mobil tycks vara en av flera indikatorer på ett gemensamt mobbningsbegrepp i årskurs 3-9. Överlag är alla faktorladdningar höga och jämna vilket tyder på ett väl definierat och väl avgränsat begrepp.

Att variabeln hotad laddar högst innebär att det för flertalet utsatta elever finns variabeln hotad med i det som upplevs som mobbing. Detta behöver inte betyda att det är den mest frekventa (den vanligaste) variabeln men den samvarierar starkt med de andra formerna (variablerna) i undersökningen.

Den variabel som laddar högst i följande redovisning av faktorladdningar för olika grupper av elever är alltså inte den vanligaste utan förklarar den mesta av samvariationen för gruppen. För att få en översikt av de mest frekventa formerna se diagram 1.

Analys i olika skolår årskurs 3-6 och årskurs 7-9

I andra steget gjordes en analys baserad på skolåren 3-6 och 7-9 som visar att samvariationen mellan variablerna skiljer sig åt men alla variablerna samlas som tidigare under en gemensam faktor.

Tabell 4 visar årskurs 3-6. KMO = ,904. För denna grupp av elever i årskurs 3-6 visar det sig att alla variabler faller ut (laddar på en och samma faktor) i en faktor där variabeln utestängning laddar högst.

Tabell . 4
Elever årskurs 3-6

Variabel	Faktor 1
utestängning	,696
verbalt	,688
hotad	,680
ensam på rast	,677
ryktesspridning	,675
sexuellt	,667
etnicitet	,653
fysiskt	,622
nät/mobil	,621
fråntagen/förstörd	,589

Tabell 5 visar årskurs 7-9. KMO = ,935. För denna grupp av elever både flickor och pojkar visar det sig att alla variabler faller ut i en faktor där variabeln nät/mobil laddar högst. Nät/mobil variabeln förklarar mest av samvariationen mellan de olika variablerna för denna elevgrupp.

Tabell . 5.
Elever årskurs 7-9

Variabel	Faktor 1
nät/mobil	,808
hotad	,794
sexuellt	,778
fysiskt	,768
fråntagen/förstörd	,748
verbalt	,739
ensam på rast	,737
etnicitet	,727
utestängning	,721
ryktesspridning	,716

Analys skillnad pojkar och flickor årskurs 3-9

Hur de olika variablerna laddar för pojkar och flickor i årskurs 3-9 visas i tabell 6 och 7.

För flickor i årskurs 3-9 resulterade det i en komponent matris (tabell 4) som visar de olika ”laddningarna” för varje komponent (variabel).KMO= ,894.

Tabell 6.
Flickor årskurs 3-9.

Variabel	Faktor 1
ryktesspridning	,701
hotad	,697
verbalt	,689
nät/mobil	,686
utestängning	,678
fysiskt	,655
sexuellt	,652
ensam på rast	,647
etnicitet	,630
fråntagen	,556

Tabell 6 visar att det för **flickorna** i årskurs 3-9 faller det ut en faktor, (som i tidigare undersökta grupper) ingen ytterligare faktor skapas.

Variabeln ryktesspridning (andra elever har spritt rykten och fått andra att tycka illa om mig) laddar högst för flickorna. Enligt SPSS översikt av förklaringsförmåga förklarar den 43,6 % av variationen. Denna variabel står för en stor del av samvariationen med de andra

variablerna. Variabeln hotad har också för flickor en hög laddning. Mobil/nätmobbing är även för gruppen flickor en indikator bland flera på begreppet mobbing.

För pojkar i årskurs 3-9 resulterade det i en komponent matris (tabell 5) som visar de olika ”laddningarna” för varje komponent (variabel). KMO= ,943

Tabell 7.
Mobbing årskurs 3-9. Pojkar

Variabel	Faktor 1
sexuellt	,777
hotad	,771
nät/mobil	,762
ensam på rast	,752
fråntagen	,750
etnicitet	,737
utestängning	,736
verbalt	,732
fysiskt	,724
ryktesspridning	,698

För **pojkar** faller ut en faktor (Faktor 1) ingen ytterligare faktor bildas. Den variabel som laddar mest är sexuellt (mobbing gester eller ord med sexuell innebörd). Variabeln förklarar 55,3 % av variationen enligt SPSS översikt av förklaringsförmåga. Variabeln hotad har också för pojkar en hög laddning. Nät/mobil variabeln är för pojkar en indikator bland flera på begreppet mobbing.

Analys skillnader flickor och pojkar årskursvis 3-6 och 7-9

I ett sista steg för att se om det bildas någon ny faktor gjordes också analysen inom årskurs 3-6 för både flickor (KMO=,904) och pojkar (KMO=,895) samt på inom årskurs 7-9 flickor (KMO=,847) och pojkar (KMO=,951).

När analysen görs för flickor och pojkar i årskurs 3-6 är det samma variabel ”utestängning” som laddar högst och det bildas inte någon ny faktor utan alla variabler samlas inom en gemensam faktor.

För pojkar i årskurs 7-9 samlas alla variabler inom en gemensam faktor där nät/mobilmobbings variabel förklarar det mesta av samvariationen mellan variablerna.

Men när analysen görs för gruppen flickor i årskurs 7-9 bildas två faktorer (se bilaga). Där nät/mobil laddar högst under faktor 1. Under faktor 2 finns två variabler som samvarierar ”ensam på rast” och ”utestängning”.

Sammanfattning av faktoranalys

Faktoranalyserna visade att det inte går att tillskriva nät/mobil variabeln som ett specifikt faktor av mobbning. Den tillhör ett gemensamt begrepp som kan kallas mobbning och ingår där tillsammans med de andra variablerna. Faktoranalysen för de olika grupperna visar vissa skillnader men nätmobbingsvariabeln inte faller ut som en ny faktor i någon av de undersökta grupperna. Faktoranalysen visar att nätmobbingen ingår i samma mönster som de traditionella formerna av mobbning i skolan.

Mobbningsvariabeln hotad (hotad, tvingad att göra saker jag inte vill göra) är generellt en stark indikator på mobbningsbegreppet i grundskolans årskurs 3-9 och förklarar nästan hälften av samvariationen mellan variablerna. Även när faktoranalysen görs för olika grupper (3-6,7-9, flickor/pojkar) laddar denna variabel högt.

Mobbning och kränkningar

Kränkningsbegreppet kan kort beskrivas innefatta både enstaka händelser och upprepade händelser av negativ art. I undersökningen kan elever svara om de utsatts "någon enstaka gång" eller om de utsatts "2-3 gånger eller oftare" för de 10 olika formerna av mobbning (tabell 2). I redovisningen nedan har kränkingsbegreppet delats upp i enstaka händelser och upprepade för att visa förhållandet mellan enstaka och upprepade händelser. Enstaka händelser benämns som kränkningar och upprepade händelser som mobbning. Detta sätt att mäta kränkningar överensstämmer inte helt överensstämmer Skolverkets beskrivning av kränkningar och mobbning och men ger en bild av hur vanligt kränkningar (enstaka händelser) och mobbning (upprepade händelser) är i de undersökta skolorna. Andelen kränkta elever visas i de mörkgrå staplarna och andelen mobbade elever i de ljusgrå staplarna. Generellt kan sägas att kränkningar (enstaka händelser) är betydligt vanligare än mobbning (upprepade händelser).

Om nätmobbning mäts med en bredare gränsdragning (som innefattar både enstaka och upprepade händelser) i variabel nr 10 "nät/mobil" skulle det ge (7,8 % + 3,6 %) 11,4% utsatta. Om de andra formerna av mobbning behåller sin snävare gränsdragning (enbart mobbning) skulle den verbala formen vara vanligast med 7 % utsatta. Nätmobbning framgår med denna specifika gränsdragning som betydligt vanligare än de andra formerna av mobbning. Men frågan är om de mäter samma sak.

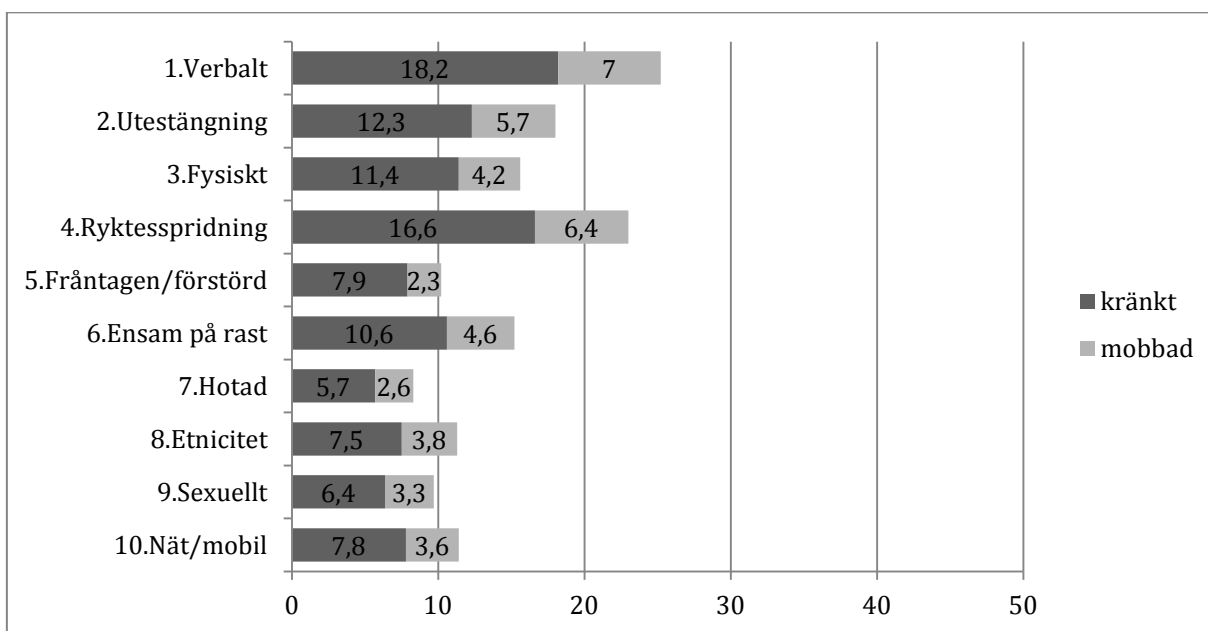

Diagram 1. Kränt, mobbad. Årskurs 3-9. N=3925

Resultat del 2 – fördjupade frågor om nätmobbning

Faktoranalyserna visade att det inte går att tillskriva nätmobbning som ett specifikt fenomen av mobbning. För att få en mer nyanserad bild av nätmobbningen i skolorna formulerades därför ytterligare frågor som jag tillfört till Olweusenkäten (fördjupade frågor om nätmobbning). Redovisningen av dessa resultat görs genom att presentera de frågor som jag lagt till i enkäten en och en.

Sårats av nätmobbning?

”**Har du blivit utsatt för nätmobbning under de senaste månaderna?**” Denna fråga visas efter texten om nätmobbning, se bilaga. Procentberäkningen baseras på alla elever och som markerat att de sårats ”en del” eller ”mycket” (kategoriserats som mobbad). Elever som svarat att de blivit utsatta för olika saker på nätet men det var bara på ett snällt och vänligt sätt har kategoriserats som ”kränt”. Elever kan markera ett svarsalternativ.

I årskurs 3-9 är det 4,5 % som svarat att *de sårats av nätmobbning*.

Om man jämför de två frågorna om nätmobbning (frekvens frågan med frågan om hur mycket eleven sårats av nätmobbningen) så var det 3,6 % som svarade att de vara utsatta för mobil/nätmobbning och på frågan om de sårats av nätmobbning var det 4,6 %.

Eftersom nät/mobil frågan finns på i början och nätmobbade/sårade i slutet på enkäten och det är inte här analyserat om frågorna mäter samma sak. Troligtvis är frågan om mobil/nätmobbing med samma gränsdragning som för de andra frågorna om mobbing ett tillräckligt bra sätt att fånga upp nätmobbingen. Det kan vara neutralare att svara på hur ofta man mobbats än om man sårats av det man upplevt.

”Om du har blivit utsatt för nätmobbing under de senaste månaderna, på vilket sätt har det gjorts?”

Resultatet för frågan redovisas i tabell 6. Procentberäkningen baseras på elever markerat minst ett svarsalternativ på frågan (elever som har svarat på frågorna efter texten om nätmobbing, se bilaga). Observera att beräkning görs inom gruppen nätmobbade och inte procent av alla elever. En elev kan välja att markera ett eller flera alternativ. Om eleven inte nätmobbats uppmanas den att gå vidare till nästa fråga.

FORMER AV NÄTMOBBNING (ALLA ELEVER ÅRSKURS 3-9)

Tabell 6. % av pojkar och flickor i årskurs 3-6 och 7-9 som markerat minst ett svarsalternativ på frågan ”Om du har blivit utsatt för nätmobbing under de senaste månaderna, på vilket sätt har det gjorts?”
Årskurs 3-9 N=536 flickor/pojkar.

FORMER AV NÄTMOBBNING	FLICKOR N=266	POJKAR N=270	TOTALT N=536
1. Meddelande med ovisshet om avsikt	50,4%	67,8%	59,1%
2. Meddelande med avsikt att såra	32 %	20 %	25,9%
3. Ryktesspridning på nätet	17,7%	12,2%	14,9%
4. Kommentarer om mitt utseende	19,5%	14,1%	16,8%
5. Utstängd från sidor/grupper på nätet	5,6 %	9,6 %	7,6 %
6. Bilder eller info har spridit mot min vilja	4,9 %	9,3 %	7,1 %
7. Stulit mitt lösenord/inloggning	13,9%	8,9 %	11,4%
8. Kommenterats sexuellt	7,5%	4,8%	6,2%
9. Bilder video för att såra	10,2%	8,9%	9,5%

Det vanligaste sättet (former av nätmobbing) att uppleva nätmobbing är att få meddelanden där det finns en ovisshet om vad som egentligen är avsikten med meddelandet. Detta att inte kunna avgöra syftet visar att det finns en stor osäkerhet om hur olika meddelanden ska tolkas. Om detta är relaterat till nätets möjliga anonymitet eller om det svårigheten att utläsa exempelvis om ett kort skrivet meddelande är illa menat eller vad en smiley egentligen betyder har inte undersökts. Men resultaten pekar på att ovisshet om avsikt är en dimension av nätmobbing/mobbing som bör finnas med i undersökningar om mobbing. Det är högst andel pojkar 67,8% som upplever det som en form av nätmobbing, för flickor är det lägre (50,4 %)

Elever som nätmobbats får även meddelandet som de vet har en avsikt att såra. Det är en något större andel för flickorna som får sådana tydligare meddelanden där de vet att avsikten är att såra dem än för pojkarna. Ryktesspridning på nätet och kommentarer om utseende på nätet är också en form av nätmobbning som hör till de vanligare inom gruppen nätmobbade, framförallt för flickor. För pojkar är det en större andel som upplevt att de utestängs från grupper på nätet än för flickor. Vid uppdelning i årskurs 3-6 och 7-9 framträder samma mönster men med något större skillnader i procentsiffrorna.

En analys av de olika formerna av nätmobbning har också gjorts på elever som svarat att de utsatts antingen för nätmobbning enligt fråga 10 (nät/mobil) eller om nätmobbning som sårat dem (första frågan efter den beskrivande texten om nätmobbning). Med denna restriktion är det ett färre antal elever som analyseras än det som visas i tabell 6. Denna analys visade att de nätmobbade visste vem som låg bakom meddelanden. Meddelanden med avsikt att såra var då den vanligaste formen av nätmobbning.

Vet de nätmobbade vilka som mobbar dem?

För att ta reda på om de nätmobbade kände till dem som mobbar ställdes frågan: ”**Om du har blivit utsatt för nätmobbning de senaste månaderna, vet du vem som (huvudsakligen) har gjort detta mot dig?**” Procentberäkningen baseras på elever som markerat att de nätmobbats enligt minst ett av alternativen på frågan (N=275). Elever kan markera ett alternativ.

Ca 67 % av de nätmobbade eleverna är ganska säkra på vem som nätmobbat dem. Dessa elever har svarat att *tror att de vet* eller *vet* vem det är. En större andel av utsatta elever ser inte nätmobbning som helt anonym. Ett specifikt kriterium för nätmobbning har att det är så lätt att gömma sig bakom en datorskärm eller ett inloggningsnamn att detta. Resultaten här pekar på att de flesta nätmobbade elever vet vem som mobbar dem. Men det är 33% inte vet vem som nätmobbat dem, så möjligheten för att vara anonym finns. En något större andel flickor än pojkar anger detta . Det förekommer att också elever blir nätmobbade av elever som inte går i samma skola. Det är 19 % av de 275 eleverna svarar att de blir nätmobbade av elever som inte går i samma skola. Inga könsskillnader.

Sprids nätmobbningen till andra?

”Om du har blivit utsatt för nätmobbning de senaste månaderna, hur många andra personer känner till det?” Procentberäkning baseras på elever som markerat att de har nätmobbats enligt minst ett av alternativen på frågan (N=262). Elever kan markera ett alternativ.

Ett specifikt kriterium för nätmobbning har beskrivits som mobbningen möjliga breda spridning. Enligt de nätmobbade i denna undersökning sprids troligtvis inte nätmobbningen till någon större grupp. Det är 79 % som svarar att det bara är de själva och några fler som känner till det. De har svarat att de antingen tror att det bara är de själva eller att det är **några få** i skolan eller på nätet som känner till nätmobbningen. En något större andel flickor än pojkar uppger detta.

Hur har ditt liv förändrats av mobbningen eller nätmobbningen?

”Om du har blivit utsatt för nätmobbning eller mobbning har ditt liv förändrats på något sätt?” Procentberäkningen baseras på elever som markerat minst ett av alternativen (N=509). En elev kan markera flera alternativ. Här frågas eleven både om den utsatts specifikt för nätmobbning men också för mobbning.

Mobbningen påverkar framförallt det dagliga mötet med andra elever. Elever menar att mobbningen har gjort dem mera osäkra och att de känner sig rädda när någon vill prata med dem 58,3% av de 509 eleverna uppger detta. Den som mobbats litar inte på andra lika mycket som tidigare och håller sig mer för sig själv, 27 % markerar detta alternativ något större andel flickor än pojkar. Sömnen påverkas negativt och elever som mobbats tänker på saker mer än innan mobbningen (27 % svarar detta) . Inga större skillnader för pojkar än flickor. En lägre andel elever ca 8 % menar att de skolkar från skolan och att det beror på mobbningen, en något större andel pojkar (främst från årskurs 7-9) än flickor. Mobbningens negativa effekter på dessa elevers användande av nätet påverkas inte lika hög grad som vardagen i skolan. Ca 11 % menar att de känner sig mer obekväma när de får meddelanden på mobilen och 8 % är mer obekväma när de är på Internet eller i någon onlinegrupp.

Huvudresultat

1. Huvudsyftet med undersökningen var att besvara om nätmobbningen utgjorde en specifik dimension av begreppet mobbning. Faktoranalysen som baseras på alla former av mobbning visar att nätmobbningsvariabeln finns i en och samma dimension som de andra formerna av mobbning. Variabeln **nät/mobil** bildar inte en ytterligare faktor. Om det hade gått att empiriskt skilja på de olika formerna av mobbning så hade två faktorer utkristalliserat sig. Faktoranalysens mönster visar att elever blir utsatta flera olika sätt så frågan (repetition ingår). För elever i årskurs 3-6 är variabeln **utestängning** och för elever i årskurs 7-9 är **nätmobbingen** den variabel av mobbning som förklarar mest av hur de olika variablerna hänger ihop.
2. Den vanligaste formen av nätmobbning (inom gruppen nätmobbade) är elever som får meddelanden och de är osäkra på om avsikten är att sår dem.
3. De nya frågorna om nätmobbning indikerar att nätmobbningen för de flesta inte är anonym.
4. Att nätmobbningen skulle spridas till många är inte troligt då de flesta av de nätmobbade svarar att *det är bara de själva och några andra som vet om mobbningen*.
5. Mobbningen gör att elever känner sig mer rädda och osäkra i mötet med andra. Mobbade elevers kommunicerade på nätet påverkas inte i samma utsträckning. Man håller sig mer för sig själv och litar inte på andra i skolan så mycket längre. Detta gäller särskilt när andra tar kontakt.
6. En del, främst pojkar på högstadiet menar att de skolkar från skolan och att de tror det beror på mobbningen.
7. Undersökningen visar förhållandet mellan enstaka (kränkning) och upprepade (mobbning) händelser för de olika variablerna om mobbning. Enstaka händelser är betydligt vanligare än mobbning.

Diskussion

Den här undersökningen har fokuserat på relationen mellan traditionell mobbning och det som har kommit att kallas för nätmobbning. Undersökningen visar att det för elever i grundskolan empiriskt inte går att skilja på formerna av mobbning. Trots att nätmobbningen kommit in på mobbningsscenen under senare år och dess specifika egenskaper beskrivits i forskningen tillhör nätmobbningen numera den vanliga mobbningen som elever i grundskolan utsätts för. Faktoranalysen som gjorts stöder mobbningsbegreppets grundläggande analys (Olweus, 1994) där ett av tre kriterier är obalans i makt. Genom faktoranalysen visas att variabeln hotad laddar högst (förklarar mest av samvariationen). Ett hot som troligtvis utförs och upprepas när obalans i makt råder. Eftersom fokus varit på att hitta ett mönster samvariationen mellan variablerna och inte på hur vanligt olika former av mobbning är så talar det för att man skulle få ungefär samma resultat (samma mönster) om analys gjordes för en representativ grupp svenska elever. Resultaten visar att mobbningsbegreppet (som konstruerades 1970 talet) inrymmer även den nyare formen, nätmobbning. Faktoranalysens och de laddningarna (det mönster som bildas) för de olika formerna av mobbning är tätt sammanhållet vilket statistiskt pekar på att de hör ihop.

Finns det myter om nätmobbning?

Oron för nätmobbning har fokuserat på Internets möjligheter till anonymitet och snabba och breda spridning. Denna undersöknings resultat pekar på att detta skulle kunna vara en myt. Beskrivning av nätmobbning som medialt baseras på enstaka fall får ofta stort genomslag i media och bekräfta myten. Men huvuddelen av elever som nätmobbats upplever det inte så enligt studien. Även om anonymitet och bred spridning ingår för en del så kanske denna argumentation för detta egentligen inte är bärkraftig. Eftersom det finns många sätt att bli utsatt på för en elev i skolan är det lätt att vissa former av mobbning som till exempel nätmobbning blåses upp som allvarligast och vanligast. Nätmobbningen har ett stort medialt intresse och den inbyggda dokumentationen att det faktiskt har hänt är ofta enkelt att visa upp. Denna myt om nätmobbningen är säkert seglivad och att bekräftas om

och om igen av enstaka beskrivningar som lyfts fram i media. Detta kan leda till att den traditionella formen av mobbning döljs.

Att mäta skolmobbning

Undersökningen visar också att nätmobbningen (för skolbarn) bör mätas tillsammans med andra traditionella former av mobbningen i skolan vilket innebär att den placeras i en adekvat kontext (Olweus, 2012). Skolans huvudmän bör ansvara för att det sker adekvata kartläggningar om mobbning. Att bara mäta nätmobbning kan dölja den traditionella mobbningen och att inte mäta nätmobbning bidrar inte till täckande bild av mobbning. Kanske bör forskning i framtida mer försöka förklara hur den variabeln som laddar högst för alla elever, att bli hotad eller tvingad, egentligen ser ut i en skolsituation. Kan det bättre förklaras genom elevers beskrivningar i t.ex. kvalitativa undersökningar som kan bidra till att lärare och skolpersonal lättare kan uppfatta hur pågående grupprocesser i skolan ibland kan beskrivas som mobbning.

Att tänka på för skolan

Olika gruppindelningar (teambuilding, samarbetsövningar, värderingsövningar) kan vara "fixade" av andra elever som dolda av sin popularitet (Gill, 2013) kan stärka en negativ maktobalans eller de rådande normerna i klassen. Värderingsövningar speglar enligt Svahn (2012) en övergripande ide att istället för att ge moraliska pekpinnar så ska värderingsövningar ge en bättre inverkan på barns beteende. Hennes studie visar att det snarare är så att värderingsövningar stärker asymmetriska maktförhållande och håller tillbaka ett utvecklat moraliskt resonemang. Hot kan som redan finns kan lätt döljas och kan vara svårt att se om inte vuxna i skolan har förståelse för negativt utnyttjande av makt eller stereotypa normer i skolan och klassen. Särskilt om de som genomför övningarna inte har tidigare har inblick elevernas historia och sociala status.

Mobbning i skolan kan senare i livet för enstaka individer aktivera känslor av hämnd och som i olyckliga fall påverkas av hämndaktioner som redan finns beskrivna på internet (skolskjutningar). Pariser (2012) beskriver att webben blivit personaliserad och detta kan förstärka möjligheten att fler potentiella skolskjutare kan hämta inspiration av varandra. Webbens personalisering gör att de lättare att dessa individer hittar varandra. Skolan och samhället bör därför ha ett stort intresse av att mobbningen hålls på en så låg nivå som möjligt.

Identitetsbaserad mobbning

Identitetsbaserad mobbningen (mobbning som adresserar en individs hudfärg, ras, religion eller tro, funktionsnedsättning, kön eller köns identitet) med all rätt fått ökad uppmärksamhet. Undersökningar visar hbtq personer har sämre fysiska hälsa och oftare upplever våld och hot än andra grupper (Unga hbt-personers utsatthet för våld, NCK). Men kanske har mobbningen, där orsaker är svårare att förklara, numera kommit i skymundan. I Friendsrapporten (2014) svarade hela 61% att de inte visste varför de kränkts. När en elev väl har utsatts för mobbning kanske inte vad mobbarens taktik är spelar så stor roll utan det upplevda hotet. Resultaten visar att socialisering och sökande på nätet inte påverkas i lika höggrad som det vardagliga livet, mötet med andra elever och lärare i skolan påverkas mer än när eleven är ute/inne på nätet. Nätet blir till en fristad för alla oavsett vilken grupp man kan säga sig tillhöra.

Internetbaserad kommunikation

Undersökningen kan bidra till olika att korrelationen mellan traditionell mobbning och nätmobbning mer uppmärksammas istället för fokus de ständigt förändrade internetarenorna. Nyheter om specifika internetarenor och där man fruktar nya skolupplopp (GP september 2014) sprids via media och kan bidra till att mer fokus läggs på olika internetarenor eller appar än på att förmedla det specifika med internetbaserad kommunikation. Elever som har nätmobbats i denna undersökning ger en bild av att det inte är helt lätt att förstå meddelanden via Internet och kanske bör skolan i sin undervisning mer fokusera på detta än information av vilka appar som just nu är hetast. Ofta leder detta till att "experter" som föreläsare visar enstaka personers tillfälliga upplevelser på nätet och oroar skolföräldrar att så är det för alla. Skolan behöver lära ut att på nätet oftast bär sin egen dokumentation. Det i Göteborg medialt omskrivna fallet på Instagram (Agö J, 2014 maj) pekar på elever är kanske inte är experter på nätet som också Englander (2013) framförde. Vuxnas eventuella ovana vid nätet jämfört med elevers vana kan ha gjort att man inte samtalar om sociala relationer på nätet. Skolan bör göra elever mer medvetna om att det som meddelas via olika internetarenor kan misstolkas och att det finns ägarintressen hos internetarenorna som styr utseendet och vilka funktioner som finns där. Internetarenornas ägare bär ett ansvar vilka negativa möjligheter deras arenor eventuellt skapar för barn och ungdomar. Internetarenorna kan medskapa möjligheter att förstärka och radikaliserar den mobbning som redan etablerats i skolan. Deras samhällsansvar bör

diskuteras och skolan kan inte ensam stå för att mobbning ska upphöra. Om elever i olika internetarenor uppmanas att kategorisera andra på ett cyniskt sätt kan det bidra till att nätmobbning finns. Den snabba förändring bör kantas av en klok lagstiftning och som just nu känns som lite av vilda västern. Olika internetarenors popularitet skiftar men deras innehåll och påverkan på barn och unga behöver sättas under lupp och granskas av forskare.

Kränkning eller mobbning

Pedagoger skall (enligt Skolverket 2012) utan någon värdering anmäla varje kränkning till sin huvudman. Man kan fråga sig hur en pedagog utan att göra någon värdering ska kunna bedöma att en elevs värdighet kränks. Om en pedagog inte ska värdera händelser i skolan tar man bort pedagogens professionalitet (men utbildning för pedagoger hur de kan upptäcka all mobbning behövs). Det finns en fara att med att skolpersonalens auktoritativ roll i samhället degraderas till att bli en rapporterings roll. Frågan är också om inte det goda syftet mot nolltolerans mot alla former av kränkningar motverkar sitt eget syfte då skolan drunknar i rapportering. Undersökningen (diagram 1) visar att drygt 25% av elevgruppen någon gång under senaste månaderna har varit utsatt för verbala kränkningar och mobbning. Det blir så mycket kränkningar att rapportera i skolan att man inte ser systematiken i det som pågår.

Att man tagit bort begreppet som mobbning ur skollagen kan bidra till att man också hoppar över all den forskning som sedan länge bedrivits på mobbningsbegreppet, skolan ska vila på vetenskaplig grund. Risker är uppenbar att ett fokuserande på kränkningar egentligen blir en rökridå som drabbar det goda syftet med kränkingsbegreppet. Kränkningarna är mer förekommande än mobbning visar undersökningen och det kan vara en fara att skolan enbart fokuserar det som är vanligast och bortser från mobbningen (som antagligen är svårare att se och besvärligare för skolpersonal att hantera). Den nolltolerans mot kränkningar som Skolinspektionen uttalat och de möjligheter till skadeståndskrav på skolans huvudmän som finns i skollagen kan slå hårt mot skolor i redan ekonomiskt utsatta områden eller drabba skolhuvudmän tyngre än ekonomiskt starkare skolhuvudmän. Kommuner med små ekonomiska muskler kan därför resonera på ett annat sätt än skolor med ekonomiska muskler.

En huvudsats av denna studie är att nätmobbning för barn och unga egentligen numera är en traditionell form av mobbning. Nätmobbning och traditionell mobbning tillhör samma

kategori. För att motverka nätmobbning bör skolan fokusera på att reducera all mobbning. Skolan bör för eleverna förtydliga att kommunikation via internetarenor är svårare att tolka än traditionell kommunikation och skolan bör bidra till att utbildning i internetbaserad kommunikation finns även för de lägre årskurserna.

Referenser

- Agö J. (2014, maj) Tonåringar åtalas efter Intagram –upplopp i Göteborg. Aftonbladet. Hämtad på länk 2014-08-26 från <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article16812884.ab>
- Alvesson M., & Sköldbberg K. (2008) *Tolkning och reflektion Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Arseneault L; Maughan B. & Takizawa R. (2014) *Adult health outcomes of childhood bullying victimization: Evidence from a five-decade longitudinal British birth cohort*. Hämtad 2014-04-30 på <http://ajp.psychiatryonline.org/data/Journals/AJP/0/appi.ajp.2014.13101401.pdf>
- Arrhenius, L. ,& Engström, C. (2013) Preventative Work Against Bullying. Prevention/Intervention Strategies. Paper presented at the 10th annual conference, The International Bullying Prevention Association, Nashville, Tennessee. November 10-12, 2013
- Beckman L. (2013). *Traditional Bullying and Cyberbullying among Swedish Adolescents: Gender differences and associations with mental health*. Karlstad University Studies 2013:31
- Bergström G., & Boréus K. (2012). *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Berne S. (2014). *Cyberbullying in childhood and adolescence –Assessment, Coping, and role of Appearance*. (Doktorsavhandling)University of Gothenburg: Ineko.
- Bolman L.G & Deal T.E.(2003) *Nya perspektiv på organization och ledarskap*. Studentlitteratur, fjärde upplagan. Beijing:Erlanders
- Bryman A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 2:1. Malmö: Liber.
- Brå. (2008). *Effectiveness of programmes to Reduce School Bullying. A systematic Review*. Västerås 2008: Edita Nordsteths.
- Brå. (2012). *School bullying, Depression and Offending Behavior Later in Life*. Hämtad 2013-12-12 från <http://www.bra.se/bra/bra-in-english/home/publications/archive/publications/2012-06-11-school-bullying-depression-and-offending-behaviour-later-in-life.html>

Byström J. (1998). *Grundkurs i statistik*. Stockholm: Natur och Kultur.

Denscombe M.(2009). *Forskningshandboken –för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Djurfeldt G., & Barmark M. (Red.) (2009). *Statistisk Verktyslåda - multivariat analys*. Barmark *Faktoranalys*. Lund:Studentlitteratur.

DN (2012, december) Skolupploppet 2012 hämtad på länk från <http://www.dn.se/stories/stories-nyheter/stories-sverige/skolupploppet-i-goteborg-2012/>

DN (2008, september) Många skolskjutningar är utvidgade självmord hämtad på länk <http://www.dn.se/nyheter/sverige/manga-skolskjutningar-ar-utvidgade-sjalvmord/>

Dunkels E. (2013). Kränkningar i skolan. (Red.) *Vad är särskilt med kränkningar på nätet?*(s. 154-171) Skolverket. Stockholm: Fritzes.

Englander E. (2013, November). Potentially Misleading types of Cyberbullying. Paper presented at the 10th annual conference, The International Bullying Prevention Association, Nashville, Tennessee. November 10-12, 2013

Englund G. (2011). *Sambandet mobbning och nätmobbning* . Kandidatuppsats. Göteborg. Institutionen för pedagogik och specialpedagogik. Hämtad 2013-04 -29 från <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/25574>

Englund G, (2012) *Systematiskt arbete mot mobbning*. Rapport från Preventions- och utvecklingsenheten. Social Resursförvaltning. Göteborgs stad. Hämtad på länk 2014-08-18 <http://prevu.goteborg.se/uploads/Systematiskt-arbete-mot-mobbning.pdf>

Ekerwald H., & Säfström C.A. (2012). *Levd demokrati? Skola och mobbning i ungdomars liv*. Stockholm: Liber.

Eriksson B., Lindberg O., Flygare E. & Daneback K (2002) *Skolan en arena för mobbning –en forskningsdiskussion kring mobbning i skolan..* Kalmar: Leanders.

Field A. (2013). *Discovering statistics using ibm spss statistics*. London: Sage.

Flygare E.,& Johansson B. (2013) Kränkningar i skolan –analyser av problem och lösningar (Red). *Mobbning och kränkningar på nätet omfattning och effekter av skolans insatser* . (s 134-149). Skolverket. Stockholm: Fritzes.

Fors Z. (1994). *Makt maktlöshet mobbning*. Stockholm: Liber Utbildning.

Friends nätrapport (2013). *Om ungas liv på nätet och hur vuxna kan agera För ett schysstare nät klimat*. Hämtad 13-04-29 från [http://www.friends.se/\\$-1/file/friends-ettan/pdf-1/friends-natrapport-2013.pdf](http://www.friends.se/$-1/file/friends-ettan/pdf-1/friends-natrapport-2013.pdf)

Friends nätrapport 2014 . *En undersökning om barn och ungas erfarenhet av kränkningar via mobil, dator och surfplatta*. Hämtad 2014-04-04 från <http://www.friends.se/natrapporten>

Friendsrapporten (2014). Hämtad på länk 2014-08-28 från <http://www.friends.se/friendsrapporten>

Frisen A., Berne S. & Lunde C. (2013) Cybervictimization and body esteem: Experiences of Swedish children and adolescents. *European Journal of Development Psychology*. Hämtad på länk 2014-06-10 <http://www.tandfonline.com/loi/pedp20>

Frånberg G-M.,& Wrethander M. (2011) *Mobbning –en social konstruktion?* Lund: Studentlitteratur.

Frånberg G-M. (2013). *Kränkningar i skolan – analyser av problem och lösningar* (Red) . *Flickor, pojkar och kränkningar*. (s.52-66). Skolverket. Stockholm: Fritzes.

Gill P. (2013). *Kränkningar i skolan – analyser av problem och lösningar* (Red). *Elever som kränker och mobbar andra*. (s.112-131). Skolverket. Stockholm: Fritzes.

GP (3 september 2014). *Kränkningar sprids via nya app*. Hämtad på länk från <http://www.gp.se/nyheter/goteborg/1.2478747-krankningar-sprids-via-ny-app>

GP (28 septemeber 2014). *Vi fruktar ett nytt instagramupplopp*. Hämtad 2014-09-27 på <http://www.gp.se/nyheter/goteborg/1.2500874-polisen-vi-fruktar-ett-nytt-instagramupplopp>

Göteborgs tingsrätt. (2011) DOM. 2011-05-27. Meddelad i Göteborg. Mål T 1463-09. FT 7123-09. Göteborgs Tingsrätt, mål nr 1446 -09 2011-05-27.

Jenninger.se. Hämtad 2013-12-15 från <http://jenninger.se/>

Johansson B. ,& Flygare E. (2013). *Kränkningar i skolan –analyser av problem*

och lösningar (Red). *Långvarig utsatthet drabbar hårt*. (s.68-91). Skolverket. Stockholm: Fritzes.

Johansson S. (2013) *On the Validity of reading Assessments. Relationships Between Teachers Judgments, External Test and Pupil Self-assessment*. Doctoral Thesis in Education at the Department of Education and Special Education. Göteborg. Ale Tryckteam.

Klein J. (2012). *The bully society –School shootings and the crisis of bullying in America`s schools*. New York: New York university press.

Kivakoulu.fi hämtad på länk 2014-06-15 <http://www.kivakoulu.fi/framsida>

Kofoed J. (2013). (Red). *Mobbing gentenkt. Affektive rytmer Spektakularitet og ubestemmlighed i digital mobning*. Köpenhamn: Reitzels

Kowalski, M., Limber S. P., & Agaston P. W (2012). *Cyberbullying –bullying in the digital age*. U.K: Blackwell Publishing

Larsson A. (2008). *Mobbningsbegreppets uppkomst och förhistoria. Pedagogisk forskning i Sverige, 1*, s 19-36.

Lindwall M. (2011). *Självkänsla. Bortom populärpsykologi och enkla sanningar*. Lund : Studentlitteratur.

Mensini E. (2012) Commentary. Cyberbullying: The right value of the phenomenon. Comments on the paper “Cyberbullying: An overrated Phenomenon?” *EUROPEAN JOURNAL OF DEVELOPMENTAL PSYCHOLOGY* 2012, 9 (5), 544–552

NCK. Unga hbt-personers utsatthet för våld. Hämtad på länk 2014-09-29 från http://www.nck.uu.se/kunskapscentrum/kunskapsbanken/amnen/vald_i_samkonade_relationer/unga_hbt-personers_utsatthet_for_vald/

NOU. (2012) Trusselbildet. Hämtad från 2014-02-01 <http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/dok/nou-er/2012/nou-2012-14/6.html?id=697270>

Olweus D. (1991). *Mobbning i skolan. Vad vi vet och vad vi kan göra*. Stockholm: Liber.

Olweus D. (2010). Understanding and researching bullying. Some critical issues. I Jimerson, Swearer, Espelage. (Red.) *Handbook of bullying in schools. An international perspective*.(s.9-33)New York and London: Routledge.

Olweus D. (2012). *Invited expert paper. Cyber bullying: an overrated phenomenon?* Eur. J. Dev. Psychol. 9:520-38.

Olweus D. (2013). *School Bullying: Development and some important challenges*. *Annu. Rev. Clin. Psychol.* 2013, 9:14.1-14.30.

Parsier E. (2012). *The Filter Bubble: How the New Personalized Web Is Changing What We Read and How We Think*. Hämtad 2014-02-28 från IBOOKS.

Reuterberg S-E. (u.å) *Pedagogiska mätningar. Skolor –reliabilitet -validitet. Metodkompendier/Pedagogiska matningar.pdf*
Hämtad 2014-01-21 från
<https://www.google.se/#q=pedagogiska+m%C3%A4tningar+reuterberg>

Rigby K. (2008). *Children and bullying. How parents and educators can reduce bullying at school* . Oxford: Blackwell Publishing.

Schott R.M. & Sondergaard D. M. (2014). *School Bullying in Context*. New York: Cambridge University Press.

Slonje R. (2011). *The Nature of Cyberbullying in Swedish Schools: Processes, Feelings of Remorse by Bullies, Impact on Victims and Age - and Gender Differences*. Doctoral thesis, Goldsmiths, University of London.
Hämtad 2014-02-12 från <http://eprints.gold.ac.uk/6568/>

Slonje R., Smith P.K., & Frisen A. (2012) *The nature of cyberbullying, and strategies for prevention* *Computers in Human Behavior* . ELSEVIER. Hämtad 2014-12-04 från www.elsevier.com/locate/compumbeh

Smith P. K. (2012). *Commentary on Cyberbullying: Challenges and opportunities for a research program—A response to Olweus*. *European Journal of Development Psychology* 2012, 9 (5), 553–558

Smith P.K. (2014) *Understanding school bullying*. London: Sage Publikations Ltd.

Skolverket (2002). Eriksson B., Lindberg O., Flygare E ,& Daneback K. *Skolan - en arena för mobbning*. Stockholm: Liber.

Skolverket (2011). Rapport 353. *Utvärdering av metoder mot mobbning*. Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2012). *Skolverkets allmänna råd. Arbetet mot diskriminering och kränkande behandling*. Stockholm: Erlanders Sverige AB.

Skolverket (2013). Redovisningar av uppdrag om sk. maktlekar (Dnr 01-2013:128) Hämtad 2014-02-17 från <http://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund>

Skolverket (2014). Stödmaterial. Våpnat våld i skolan –hur skolan kan agera om det händer. Hämtad på länk 2014-08-28 från <http://www.skolverket.se/skolutveckling/miljo-och-halsa/grovre-vald-i-skolan/vapnat-vald/stodmaterial-om-vapnat-vald-i-skolan-1.220640>

Sohlberg M. E. (2010). *Self-reported bullying and victimization at school. Prevalence, overlap and psychosocial adjustment*. Doctoral thesis. University of Bergen, Norway.

Svahn J. (2012). *The Everyday Practice of School Bullying: Childrens participation in peer group activities and school-based anti-bullying initiatives*. Uppsala Studies in Education. 129.96 pp- Uppsala

Sveriges Radio. (2013, 19 september). Hämtad 2014-02-04 från <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5651193>

Sveriges Radio. (2014, 26 augusti). Hämtad på länk 2014-09-20 <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=104&artikel=5947043>

Sveriges Radio. (2014, 22 augusti). Hämtad 2014-08-25 från <http://www.svt.se/nyheter/varlden/forskning-kring-potentiella-skolskjutare>

Thornberg R. (2006). *Det sociala livet i skolan*. Stockholm: Liber.

Thornberg R. (2010). *Schoolchildren's social representations on bullying causes*, Psychology in the schools, (47), 4, 311-327.

Thornberg R. & Jungerts (2013). *Bystander behavior in bullying situations: Basic moral sensitivity, moral disengagement and defender self-efficacy*. Journal of Adolescence 36 (2013) 475–483.

USH: (2006) Forebyggende insattser i skolen. (Red.). Rapport. Hämtad 2013-12-12 från <http://www.forebygging.no/en/Metode/Litteraturstudier-og-kunnskapsoppsummeringer-om-forebygging/2006---2012/Forebyggende-innsatser-i-skolen/>

Weick K.E. (2007). *Drop your tools: On reconfiguring management education*. Journal of management education, Vol, 31 No. 1 February 2007 5-16.

Wrethander Bliding M. (2007). *Inneslutning och uteslutning – barns relationsarbete skolan*. Lund: Studentlitteratur.

Wolming S. (1998) *Validitet. Ett traditionellt begrepp i modern tillämpning*. Pedagogisk Forskning i Sverige 1998 Årg. 3 Nr 2 s. 81-103.

Åkerlund, Dan (2013) *Elevers syn på nätet. Multimodala texter och autentiska mottagare*. Åbo Akademis förlag, Åbos Akademi University Press. Hämtad på länk 2014-05-13 <http://aakerlund.org/wordpress/dan/elever-syns-pa-natet/>

Åsberg R. (2001). *Det finns inga kvalitativa metoder – och inga kvantitativa heller för den delen*. Pedagogisk Forskning i Sverige 2001 nr 4 s 270-292.

Bilaga

Bilaga 1. Text om nätmobbning.

”Med nätmobbning menar vi sårande och kränkande handlingar som görs genom datorer, mobiltelefoner (smartphones), spelenheter eller liknande som är uppkopplade med Internet. Det finns många former av det vi kallar nätmobbning. Det kan vara upprepade elaka meddelanden, kommentarer, bilder, videoklipp i din mobil eller dator men det kan också vara kommentarer på olika sajter (exempelvis facebook) när du är på nätet. Det kan även vara andra som mot din vilja eller utan att frågat dig avslöjar information på bloggar, sajter eller lägger ut bilder eller videor om dig. I några fall kan andra framstå som eller låtsas vara dig på nätet, stjäla din inloggning eller lösenord till sajter du besöker. Några kan övertala dig att vidare befordra eller säga elaka saker om andra på nätet. Vi vill gärna veta mer om detta och hur vanligt det är. Vänligen svara på de följande frågorna. Kom ihåg att du är anonym – inget av det du svarar kan återkopplas till dig”

Bilaga 2. Faktornalys SPSS

Tabell från SPSS output på faktoranalys årskurs 7-9 flickor som visar att det faller ut ytterligare en faktor (component) där variabeln ”ensam på rast” och variabeln ”utestängning” bildar ett mönster och då deras laddningar under faktor 2 har likartade laddningar.

Flickor år 7-9

Komponent tabell från SPSS

Component Matrix^a

	Component	
	1	2
mobil/nät	,730	-,120
sexuellt	,711	-,350
hotad	,687	-,198
ryktesspridning	,685	,168
verbalt	,672	,051
fysiskt	,648	-,270
etnicitet	,637	-,348
fråntagen	,517	-,047
ensam på rast	,552	,669
utestängning	,588	,636

Extraction Method: Principal Component Analysis.

a. 2 components extracted.